

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pracovní uplatnění sluchově postižených absolventů vysokých škol
Employment opportunities for graduates with hearing impairment

Kristýna Náhlá

Vedoucí práce: doc. PhDr. Kateřina Hádková, Ph.D.
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Pracovní uplatnění sluchově postižených absolventů vysokých škol vypracovala pod vedením vedoucího práce za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20. 7. 2015

.....

podpis

Děkuji doc. PhDr. Kateřině Hádkové, PhD. za její odborné vedení této práce, především za její cenné rady, trpělivost a čas. Také děkuji všem respondentům, kteří si udělali čas a zúčastnili se výzkumného šetření. Mému manželovi a rodině děkuji za každý rok studia, ve kterém mě vytrvale a láskyplně podporovali.

ANOTACE

Bakalářská práce spojuje problematiku terciárního vzdělávání studentů se sluchovým postižením s problematikou pracovního uplatnění absolventů se sluchovým postižením. Teoretická část nejprve představuje téma sluchového postižení obecně, dále poskytuje přehled o terciárním vzdělávání studentů se sluchovým postižením včetně podpůrných služeb poskytovaných vysokými školami a nakonec se zabývá možnostmi pracovního uplatnění absolventů se sluchovým postižením a institucemi pomáhajícími v této oblasti. Praktická část obsahuje popis a analýzu výzkumného šetření provedeného mezi absolventy vysokých škol se sluchovým postižením. Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat současnou situaci absolventů vysokých škol se sluchovým postižením na trhu práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sluchové postižení

Speciálně vzdělávací potřeby

Student se speciálně vzdělávacími potřebami

Terciární vzdělávání

Podpůrná opatření pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami

Absolvent vysoké školy se sluchovým postižením

Pracovní uplatnění

Trh práce

ANNOTATION

The Bachelor's thesis deals with the issues of tertiary education of students with hearing impairment and employment opportunities for graduates with hearing impairment. The theoretical part presents the topic of hearing impairment in general, provides an overview of tertiary education of people with hearing impairment including support services provided by universities and eventually deals with employment opportunities of graduates with hearing impairment and helping institutions. The practical part

includes the description and analysis of a survey conducted among university graduates with hearing impairment. The main objective of this thesis is to describe the current situation of university graduates with hearing impairment on the labour market.

KEYWORDS

Hearing impairment

Special education needs

Student with special educational needs

Tertiary education

Supporting measures for students with special education needs

University graduates with hearing impairment

Employment opportunities

Labour market

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Problematika sluchového postižení.....	9
2.1	Klasifikace sluchového postižení.....	9
2.1.1	Podle místa vzniku postižení.....	10
2.1.2	Podle stupně postižení.....	11
2.1.3	Podle doby vzniku postižení.....	12
2.2	Komunikační systémy neslyšících.....	12
2.2.1	Český znakový jazyk.....	15
2.2.2	Komunikační systémy vycházející z českého jazyka.....	16
3	Terciární vzdělávání sluchově postižených v České republice.....	18
3.1	Možnosti studia na vysoké škole pro studenty se sluchovým postižením.....	19
3.1.1	Obory primárně určené studentům se sluchovým postižením.....	19
3.1.2	Studium na běžných vysokých školách.....	21
3.2	Podpora studentů se speciálně vzdělávacími potřebami na vysoké škole.....	23
3.2.1	Podpurná opatření.....	23
3.2.2	Střediska podpory pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami na vysokých školách.....	24
3.2.3	Tlumočnické služby na vysoké škole.....	30
4	Specifika zaměstnávání osob se sluchovým postižením.....	34
4.1	Zaměstnávání osob se zdravotním postižením.....	34
4.2	Legislativní opatření pro osoby se zdravotním postižením.....	35
4.3	Zaměstnávání osob se sluchovým postižením.....	36
4.4	Instituce a organizace pomáhající sluchově postiženým osobám.....	38
4.4.1	Úřad práce.....	38
4.4.2	Organizace pomáhající osobám se sluchovým postižením a jejich projekty.....	39
5	Pracovní uplatnění sluchově postižených absolventů vysokých škol.....	45
5.1	Cíle výzkumného šetření.....	45
5.2	Předpoklady výzkumného šetření.....	45
5.3	Metodologie výzkumného šetření.....	46
5.3.1	Cílová skupina respondentů.....	46
5.3.2	Popis sběru dat.....	47
5.4	Analýza výzkumného šetření.....	48

5.5	Vyhodnocení předpokladů	71
6	Závěr.....	73
7	Seznam použitých informačních zdrojů.....	75
8	Seznam příloh	82

1 Úvod

V současné době se problematika terciárního vzdělávání sluchově postižených osob stává stále více aktuální, protože se zvyšuje zájem sluchově postižených o studium na vysoké škole.

Zvyšující se počet studentů se sluchovým postižením souvisí mj. se zlepšujícími se podmínkami studia na vysokých školách. Během několika posledních let vznikla střediska podpory pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami při několika veřejných vysokých školách po celé České republice – například v Praze, Brně, Olomouci, Plzni či v Českých Budějovicích.

I přes zvyšující se nabídku studijních oborů a lepší dostupnost podpůrných opatření při studiu jsou absolventi vysokých škol se sluchovým postižením stále ohroženou skupinou na trhu práce.

Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat současnou situaci absolventů vysokých škol se sluchovým postižením na trhu práce.

Dílními cíli je zjistit, jak absolventi vysokých škol se sluchovým postižením postupovali při hledání práce, jaké instituce využívali a jakou roli v tomto procesu hrál Úřad práce a organizace specializující se na podporu zaměstnávání osob se sluchovým postižením (například Tichý svět, o.p.s., pracovní portál Neslyším, pracuji). Mezi další dílní cíle patří například zjistit, jak se jim studovalo, s jakými překážkami se setkávali a jaké podpůrné služby při studiu na vysoké škole využívali. Neméně důležitým dílním cílem je zjistit, zda se jim podařilo najít práci ve vystudovaném oboru a zda se i v práci potýkají s překážkami (především v komunikaci).

V minulosti bylo již provedeno několik výzkumných šetření, které se zabývaly profesním uplatněním osob se sluchovým postižením (např. Podivínová, K. 2007, Svobodová, A. 2007, Lišková, M. 2008, Kluková, J. 2008, Dvořáková, L. 2012, Soldánová, M. 2015) a také několik výzkumných šetření týkajících se terciárního vzdělávání osob se sluchovým postižením (např. Kabelová, H. 2011, Fajtová, P. 2013, Kuklová, V. 2014). Předkládaná práce je sondou do spojení těchto dvou tak aktuálních témat – terciární vzdělávání a pracovní uplatnění osob se sluchovým postižením.

Tato bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části.

První kapitola teoretické části se zabývá problematikou sluchového postižení, je zde uvedena klasifikace sluchových vad a pozornost je také věnována komunikaci osob se sluchovým postižením.

Druhá kapitola je věnována terciárnímu vzdělávání osob se sluchovým postižením v České republice. Popisuje jejich možnosti studia na vysokých školách, představuje střediska podpory pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami a jejich činnost, a konkrétně uvádí podpůrná opatření pro studenty se sluchovým postižením. V jedné podkapitole je dán prostor problematice tlumočení na vysoké škole.

Třetí kapitola teoretické části informuje o zaměstnávání osob se sluchovým postižením. Nejdříve je vymezeno zaměstnávání osob se zdravotním postižením v obecné rovině a v další části se již zaměřuje na zaměstnávání osob se sluchovým postižením.

V poslední části třetí kapitoly je stručně popsána role Úřadu práce a představeno několik organizací a projektů, které se zaměřují na poskytnutí podpory při získávání pracovního místa právě jedincům se sluchovým postižením.

Praktická část obsahuje výzkumné šetření provedené mezi absolventy vysokých škol se sluchovým postižením. V první části je uvedena metodika výzkumného šetření a v další části jsou zpracovány výsledky výzkumného šetření v návaznosti na teoretická východiska.

2 Problematika sluchového postižení

Sluchové postižení výrazně ovlivňuje život člověka v mnoha ohledech. Důsledkem sluchového postižení je především vznik komunikační a informační bariery. Míra vlivu sluchového postižení na život člověka závisí nejen na stupni, typu a době vzniku sluchové vady, ale také na osobnosti daného člověka a jeho životních podmínkách. Důsledky sluchové vady se pak promítají do všech oblastí života člověka včetně procesů socializace, edukace a laborizace. (Krahulcová, 2014, s. 9)

U lidí od narození neslyšících nebo těžce sluchově postižených dopadá sluchový handicap na jejich život výrazněji, než by se mohlo zdát, a představuje především komunikační bariéru se zdravými – slyšícími lidmi. V důsledku sluchového postižení se špatně vytvářejí a pěstují mezilidské vztahy a člověk může trpět společenskou izolací. Protože je narušena percepce řeči, je její vývoj omezen nebo blokován a mluva bývá deformována. Sluchově postižený člověk si jen obtížně doplňuje zrakové vnímání, jeho orientace se omezuje prakticky jen na rámeček zorného pole, celkově dochází k deficitu v orientačních schopnostech.“ (Blažková 2014, s. 28)

Na sluchové postižení je možné pohlížet z hlediska sociálního, pedagogického či medicínského. Výchovou a vzděláváním sluchově postižených se zabývá surdopedie, jejímž cílem je *komplexní péče o sluchově postiženého člověka a snaha o jeho sociální a pracovní zapojení.* (Blažková, 2014, s. 28)

2.1 Klasifikace sluchového postižení

V některých odborných publikacích se v oblasti sluchového postižení rozlišuje pojem vada a porucha sluchu. Pojem porucha sluchu se podle Skákalové (2011, s. 10) používá v případě, kdy se jedná o stav přechodného zhoršení sluchu, které lze léčit nebo opravit. Naproti tomu sluchová vada představuje stav trvalého poškození sluchu, kdy se stav sluchu nemůže zlepšovat.

Sluchové vady lze klasifikovat podle různých kritérií. V odborné literatuře se nejčastěji setkáváme se základním dělením sluchových vad podle místa postižení, stupně postižení a doby vzniku postižení - např. Hrubý, (1996), Horáková, (2012), Šlapák, Floriánová, (1999), Pipeková, (2006), Vitásková (2003).

2.1.1 Podle místa vzniku postižení

Podle místa vzniku postižení rozlišují autoři odborné literatury (Šlapák, Floriánová, 1999, s. 26, srov. Lejska, 2003, s. 24) dvě základní skupiny sluchových vad:

- periferní nedoslýchavost či hluchota, která se dále dělí na převodní a percepční vadu,
- centrální nedoslýchavost či hluchota.

U převodní vady jsou sluchové buňky v pořádku, ale nejsou stimulovány zvukem, jelikož ho zastaví ve vnějším zvukovodu či středouší nějaká překážka. Může se jednat např. o zvětšenou nosní mandli, která způsobuje poruchu ventilace středouší přes Eustachovu trubici. Mezi další příčiny vzniku převodní vady patří opakované záněty středního ucha, otoskleróza či perforace bubínku. (Horáková, 2012, s. 13)

Při percepční vadě dochází k poruše vnitřního ucha, sluchových buněk či sluchového nervu.

Kombinací převodní a percepční vady vzniká vada smíšená.

Centrální vady vznikají poškozením centrálního nervového ústrojí sluchového analyzátoru.

Centrální nedoslýchavost či hluchota zahrnuje „*komplikované defekty způsobené různými procesy, které postihují korový a podkorový systém sluchových vad. Jedná se o abnormální zpracování zvukového signálu v mozku.*“ (Horáková, 2012, s. 14)

2.1.2 Podle stupně postižení

Kromě místa vzniku sluchové vady je také důležitý stupeň sluchového postižení. Světová zdravotnická organizace (WHO) vydala v roce 1980 doporučenou klasifikaci stupňů sluchového postižení. Sluchové ztráty se vypočítávají jako průměr hodnot audiogramu (výsledek audiometrického vyšetření sluchu, jako jednoho ze základních vyšetření vjemu čistých tónů) na kmitočtech 500, 1000, 2000 Hz (Hádková, In Květoňová, 2007, s. 37). Tuto klasifikaci převzala také vyhláška MPSV č.284/1995 Sb., na jejímž základě je v České republice používána následující terminologie (Hrubý, 1996, s. 13 In Pipeková, 2006).

Sluchové ztráty			
Stupeň	Velikost ztráty sluchu podle WHO	Názvy sluchových ztrát	Kategorie podle vyhlášky MPSV č. 284/1995 Sb.
1.	0 – 25 dB	normální sluch	
2.	26 – 40 dB	lehká ztráta sluchu lehká nedoslýchavost	lehká nedoslýchavost (již od 20 dB)
3.	41 – 55 dB	střední ztráta sluchu střední nedoslýchavost	středně těžká nedoslýchavost
4.	56 – 70 dB	středně těžká ztráta sluchu	těžká nedoslýchavost
5.	71 – 90 dB	těžká ztráta sluchu těžké postižení sluchu	praktická hluchota
6.	91 dB a více (body v audiogramu i nad 1 kHz	velmi těžká sluchová ztráta	Hluchota
7.	91 dB a více (v audiogramu žádné body nad 1 kHz	velmi těžká sluchová ztráta	úplná hluchota

Tab. 1 Klasifikace sluchových vad – jednotlivé kategorie ztráty sluchu (Hrubý, 1996, s. 13 in Pipeková, 2006)

2.1.3 Podle doby vzniku postižení

Podle doby vzniku postižení se v odborné literatuře (např. Hrubý 2005, Horáková 2012, Lejska 2003) sluchové vady rozdělují na vady vrozené a získané. Pokud se jedná o vrozené vady, lze je dále dělit na geneticky podmíněné sluchové vady a kongenitálně získané sluchové vady.

Příčinou genetických vad je z 80-90% autozomálně recesivní forma onemocnění. Geneticky podmíněné vady vznikají na základě hereditární zátěže v rodině, pro kterou je typické, že oba rodiče slyší, přestože jsou nositeli jednoho zdravého a druhého poškozeného znaku (Lejska, 2003). V případě vrozených vad se dítě se sluchovou ztrátou narodí. Kongenitálně získané sluchové vady můžeme rozdělit podle doby vzniku na *prenatálně* vzniklé (způsobené negativními vlivy na plod v těhotenství) a na *perinatálně* vzniklé – tedy vady, které vzniknou v průběhu porodu (např. následkem protahovaného porodu, nízké porodní hmotnosti dítěte, asfyxie). Získané (*postnatální*) vady se dělí na prelingvální a postlingvální. Prelingvální vady jsou takové vady, které byly získané ještě před fixací řeči (tj. do 6. roku života). Příčinou těchto vad jsou nejčastěji infekční choroby dítěte (např. zánět mozkových blan, meningoencefalitida, atd.) či traumata, úrazy hlavy, poškození mozku mechanického charakteru apod. Prelingvální vady „*mají různý dopad na komunikační schopnosti dítěte, protože dochází k přerušování vývoje řeči a k rozpadu získaných řečových stereotypů absencí sluchové kontroly.*“ (Lejska, 2003)

Hrubý (2010, s. 55 In Skákalová, 2011) souhlasí a zdůrazňuje, že z hlediska důsledků v komunikaci je kritické, „*zda vada sluchu vznikne před alespoň částečným rozvojem mluvené řeči (mluvy), nebo až po jejím rozvinutí.*“ Postlingvální vady získává jedinec až po fixaci řeči (tzn. zhruba po 6. roce života). Mezi postlingvální vady patří ohluchlost (ztráta sluchu v průběhu života) a presbyakusis (stařecká nedoslýchavost), která vzniká po 60. roce života odumíráním sluchových buněk. (Lejska, 2003)

2.2 Komunikační systémy neslyšících

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob jasně definuje osoby neslyšící a osoby hluchoslepe. Pro účely této bakalářské práce bude pozornost věnována pouze osobám neslyšícím a jejich komunikačním systémům.

Okruh osob, které jsou výše uvedeným zákonem považovány za neslyšící, je poměrně široký. Do tohoto okruhu patří osoby,

- které od narození neslyší, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči,
- s úplnou či praktickou hluchotou,
- které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči,
- osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem

Než budou představeny komunikační systémy neslyšících osob, je potřeba se zabývat samotným pojmem komunikace.

Komunikace je komplexní proces, nepostradatelný pro společnost na všech úrovních, který je zkoumán mnoha vědními disciplínami (pedagogika, psychologie, sociologie, lingvistika atd.) a má tedy bezpočet definic. Termín komunikace vznikl z latiny. Latinský výraz *communicatio a communicare* označuje spojování, přenášení, sdělování, dorozumívání. Hádková (In Květoňová, 2007, s. 37) označuje komunikaci za základní prostředek socializace člověka, neboť umožňuje vyměňovat a zprostředkovávat informace a dorozumívát se s ostatními. Podobnou definici uvádí také Sovák (1978, s. 112), který komunikaci definuje jako „*složité proces, jímž člověk přijímá, zpracovává, uchovává, vytváří a vydává informace. Zdrojem informací je prostředí hlavně společenské, v němž vytvářené informace zase zpětně směřují. Výměna informací je jednou ze základních potřeb společenského života.*“

Psychologické chápání komunikace se soustředí především na „*přenos myšlenek, emocí, postojů a jednání od jedné osoby ke druhé.*“ (Hartl, 1994, s. 89)

S ohledem na sluchové postižení Potměšil (2014, s. 5.) uvádí, že „*komunikace je nejen nástroj pro socializaci člověka, ale také základním předpokladem pro efektivní učení. U člověka je komunikace postavena na míře ovládnutí jazyka, které v normálních podmínkách (u slyšících, zdravých osob) probíhá v pevném spojení s mluvenou řečí – mluvením a nasloucháním. Pokud je sluch nefunkční, potom již od útlého věku dochází k negativnímu vlivu na celkový rozvoj dítěte. ... Vývoj jazykových kompetencí je zásadně narušen. Například syntaktická centra, pokud nejsou efektivně využívána do tří let věku, atrofují a stávají se nefunkčními. Tento jev má zásadní negativní vliv na jazykové kompetence a komunikační styl jedince.*“

Komunikaci jako proces výměny, dorozumění a zprostředkování zpráv nebo informací všeho druhu popisuje také Krahulcová (2014, s. 11), která obousměrnou didaktickou komunikaci považuje za základ efektivního vzdělávání.

Hrubý (1999) upozorňuje, že nedoslýchavost, ohluchnutí a prelingvální hluchota jsou tři úplně rozdílná postižení se zcela odlišnými a často dokonce vzájemně protichůdnými potřebami.

Je tedy zřejmé, že každá skupina bude používat jiné komunikační systémy.

Nedoslýchavost znamená každé zhoršení sluchu oproti běžné populaci, nikoliv však jeho úplné vymizení. Podstatné je, že nedoslýchavost lze do určité míry kompenzovat sluchadly.

Do skupiny ohluchlých patří osoby, které ztratily sluch v průběhu svého života. Podle toho, kdy došlo k ohluchnutí, rozlišuje se prelingvální a postlingvální vada.

Pokud jedinec ohluchne ještě před ukončením základního vývoje řeči (prelingvální vada), ve většině případů se nabyté řečové funkce ztrácí. Jestliže však člověk ohluchne po ukončení základního vývoje řeči, kdy už je orální řeč dostatečně upevněná (postlingvální vada), pak řečové projevy nezanikají, *„dochází však ke změnám artikulace a prozodie, kdy se může změnit hlasitost mluveného projevu, rytmus či intonace.* (Vitásková, 2003, s. 16)

V současné době se stále více používá pojem jazyková a kulturní menšina N/neslyšících. Jak uvádí Skákalová (2011, s. 37), minorita Neslyšících se vůči majoritní společnosti vyčleňuje vlastní, specifickou kulturou. Nejvýraznější specifikum je užívání jiného jazyka – znakového. Neslyšící mají své vlastní zvyky, vlastní tradice i svůj vlastní (velmi specifický) druh humoru.

„Příslušníci této jazykové a kulturní skupiny se nepovažují za postižené jedince a odmítají snahy ze strany slyšící většiny o „nápravu a léčení“ jak z hlediska medicínského a technického, tedy sluchu (kochleární implantáty, diskutabilní je i používání sluchadel), tak z hlediska socio-kulturního, tj. osvojení si norem a jazyka většinové společnosti a plné začlenění do ní.“ (Skákalová, 2011, s. 30-31)

Jak již bylo zmíněno, jedinci se sluchovým postižením tvoří nehomogenní skupinu a dá se tedy předpokládat, že se jedná o různorodou skupinu jedinců i pokud jde o zvolení

nejvhodnější formy komunikace. Pravděpodobně jiné formy komunikace bude volit nedoslýchavý člověk a jiné formy komunikace člověk, který neslyší od narození. Například rozdíl jistě nastane v komunikaci se slyšícím, kdy nedoslýchavý či člověk s kochleárním implantátem bude nejspíše komunikovat mluvenou řečí a odezírat, naopak člověk neslyšící zvolí jako komunikační formu znakový jazyk. (Horáková, 2012, s. 49)

Podle Freemana, Carbina a Boese (1992, In Horáková, 2012, s. 50) není u neslyšících největším problémem samotná ztráta sluchu, ale právě vytvoření adekvátního komunikačního systému. Neslyšící tvoří menšinovou skupinu ve slyšící většině a v tom podle Freemana a spol. spočívají potíže osob se sluchovým postižením. Stejně jako ostatní minoritní skupiny, se i osoby se sluchovým postižením setkávají s problémy, které vznikají při přizpůsobování se většině.

Významným krokem v oblasti komunikace osob se sluchovým postižením byla novela zákona o znakové řeči č. 155/1998 Sb. v roce 2008. Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob provádí změnu a v novém zákoně se již nesetkáme s termínem znaková řeč. Pro účely zákona se již používá termín český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka. Přestože zákon vstoupil v platnost před několika lety, ve slyšící většině jsou stále zažité pojmy *znaková řeč* či *hluchoněmý*.

Neslyšící a hluchoslepe osoby mají podle §7 zmiňovaného zákona právo na používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, na vzdělávání s využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob na výuku komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.

2.2.1 Český znakový jazyk

Znakový jazyk je přirozený jazyk neslyšících. Je nezávislý na mluveném jazyce (čeština) a má vlastní lexikon a gramatiku.

V Zákoně o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je český znakový jazyk definován jako *„přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením*

a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojitě členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.“

Z uvedeného zákona jasně vyplývá, že český znakový jazyk je přirozený, plnohodnotný a samostatný jazyk, který není odvozen z češtiny.

Přestože je definice českého znakového jazyka již od roku 1998 legislativně zakotvena, stále se můžeme setkat názory, že znakový jazyk „nemá gramatiku“, „má omezenou slovní zásobu“, „není jednotný“, „je primitivní“ (Macurová, 2001, s. 72).

Jazykovým výzkumem znakových jazyků se zabývá samostatná disciplína lingvistika znakových jazyků. Počátky lingvistiky znakových jazyků spadají již do roku 1960, kdy William Stokoe publikoval zásadní studii o americkém znakovém jazyce „*Sign Language Structure*“ (Macurová, 2001, s. 70)

V České republice soustavný výzkum českého znakového jazyka začal až v roce 1993. Zásahu na tom má především prof. Macurová a její tým. Ve výzkumu českého znakového jazyka nadále pokračují na oboru Čeština v komunikaci neslyšících, který v roce 1998 založila prof. Macurová. (Slánská Bímová, 2008)

2.2.2 Komunikační systémy vycházející z českého jazyka

Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob vycházející z českého jazyka jsou znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma.

Pro účely této práce se zaměříme pouze na komunikační systémy neslyšících osob. V již zmiňovaném zákoně č. 384/2008 Sb. jsou komunikační systémy vycházející z českého jazyka definovány následovně:

Znakovaná čeština „využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka.“

Znakovaná čeština je umělý kód, který převádí češtinu do znaků. Tento systém byl vytvořen slyšícími lidmi. Účelem vytvoření tohoto kódu bylo přiblížit češtinu neslyšícím, aby se ji mohli lépe naučit. (Slánská Bímová, 2008, s. 52)

Prstová abeceda „využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů.“

Vizualizace mluvené češtiny „je zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.“

Písemný záznam mluvené řeči „je převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase.“

Je na jednotlivých neslyšících, jaký komunikační systém zvolí. Okruh neslyšících představuje tak různorodou skupinu osob, že nelze jasně říci, která skupina bude používat který komunikační systém. Pro bezproblémovou komunikaci se slyšící většinou mohou neslyšící používat různé typy tlumočení, podle své preference, bylo by ale také vhodné, aby slyšící většina měla větší povědomí o specifikách a způsobech komunikace s neslyšícími.

3 Terciární vzdělávání sluchově postižených v České republice

V dnešní společnosti je kladen velký důraz na získání vysokoškolského vzdělání. Je zde totiž předpoklad, že čím má člověk vyšší vzdělání, tím má lepší pracovní uplatnění a tedy vyšší životní úroveň.

Pokud se studentům se speciálně vzdělávacími potřebami podaří získat vysokoškolské vzdělání, tím spíše se předpokládá, že budou mít větší možnost najít odpovídající pracovní uplatnění a díky tomu nebudou v tak velké míře finančně závislí na sociální a organizační podpoře státu. (Doležalová, 2012, s. 85)

Vitásková (2003, s. 7) uvádí, že podíl vysokoškolských studentů se zdravotním postižením na celkovém počtu vysokoškolských studentů je v průměru pouze 2-3%. Počet studentů se speciálními potřebami se sice stále zvyšuje, ale přesto podle Doležalové „zaznamenáváme mimo jiné i díky negativním sekundárním důsledkům segregáčnických modelů vzdělávání na nižších stupních škol a následné nízké odborné kvalifikaci studentů téměř třetinovou nezaměstnanost občanů se zdravotním postižením.“ (Doležalová, 2012, s. 85) Vysokoškolské studium je velmi náročné pro intaktní populaci, tím spíše pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami. Hádková (In Květoňová, 2007, s. 43) považuje studenty se sluchovým postižením za jednu z nejohroženějších skupin, pokud jde právě o získání vysokoškolského vzdělání. Jako hlavní důvod uvádí následující: „Na většině vysokých škol dochází k předávání informací studentům ve verbální podobě, a to z větší míry mluveným slovem. K příjmu informací dochází sluchovou cestou, což bývá pro jedince se sluchovým postižením z důvodu nedostatečného sluchového vnímání, případně jeho absence, velmi náročné. Může tak docházet k omezenému přísunu informací.“

Aby k omezenému přísunu informací během vysokoškolského studia nedocházelo, fungují při některých vysokých školách v České republice střediska, která poskytují podpůrné služby právě studentům se speciálně vzdělávacími potřebami – v našem případě konkrétně studentům se sluchovým postižením. Cíle a činnost těchto středisek jsou popsány v kapitole 3.2.2.

Jako přínos vysokoškolského studia pro osoby se sluchovým postižením vidí Zezulková (2013, online) zvyšování vzdělanostní a informační úrovně i rozvoje celé osobnosti, získávání lepšího společenského postavení a pracovního uplatnění a nabývání zkušeností ve styku se slyšící většinou. Důležitým přínosem je také zlepšování komunikační zručnosti a úrovně komunikační kompetence. Přínosem vysokoškolského studia je rozhodně také větší rozhled v kulturním a společenském dění a v neposlední řadě rozvoj samostatnosti a nezávislosti na okolí.

3.1 Možnosti studia na vysoké škole pro studenty se sluchovým postižením

Studenti se sluchovým postižením, kteří chtějí studovat na vysoké škole, mají v současné době dvě možnosti – přihlásit se na jeden ze dvou oborů, který je primárně určený a uzpůsobený studentům se sluchovým postižením nebo studovat v integrované formě na libovolné vysoké škole libovolný obor a v případě potřeby využívat služby středisek podpory.

3.1.1 Obory primárně určené studentům se sluchovým postižením

V České republice existují dva bakalářské obory s možností navazujícího magisterského studia, které jsou primárně určené studentům se sluchovým postižením. Jedná se o obor *Čeština v komunikaci neslyšících* (ČNES) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a obor *Výchovná dramatika Neslyšících* (VDN) na brněnské Janáčkově akademii múzických umění (JAMU).

Obor *Čeština v komunikaci neslyšících* (dále jen ČNES), který vznikl v roce 1998, studují studenti se sluchovým postižením, ale také intaktní studenti, kteří se zajímají o problematiku sluchového postižení. Tito studenti se většinou chtějí seznámit s historií a kulturou neslyšících a dostat se do kontaktu se sluchově postiženými studenty. V rámci studia studenti absolvují předměty *Kultura českých neslyšících*, *Úvod do studia znakového jazyka*, *Psaná čeština českých neslyšících*, *Český znakový jazyk*, *Zápis znakového jazyka*, *Gramatika znakových jazyků*, *Modul odborný/ tlumočnický/ komunikační*, *Dramatická výchova* a další.

Na oboru ČNES vyučují předměty i samotní neslyšící, kteří jsou většinou absolventy tohoto oboru. Ve své přednáškové činnosti se zaměřují především na český znakový jazyk, historii a kulturu neslyšících, odborný modul, historii znakového jazyka a další. Tito vyučující fungují také jako jazykový a osobnostní vzor pro mnohé studenty se sluchovým postižením, kteří tak mohou vidět, že i přes svůj handicap mohou vystudovat vysokou školu a najít zajímavé pracovní uplatnění.

Za dobu fungování tohoto oboru ze školy vyšlo již 107 absolventů, kteří pracují například jako redaktoři České televize (Zprávy v českém znakovém jazyce), dále v organizacích pro neslyšící - např. Pevnost, Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s., Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, o.s., Česká unie neslyšících, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, z.s., Ulicentrum (dříve Jazykové centrum Ulita) a další.

Neslyšící i slyšící absolventi oboru ČNES mohou najít pracovní uplatnění například jako lektori českého znakového jazyka (např. v organizaci Pevnost – České centrum znakového jazyka, o.s., Trojrozměr, o.s.) nebo lektori předmětu Znakový jazyk ve speciálních školách pro sluchově postižené. Neslyšící absolvent oboru ČNES může v těchto školách působit také jako jazykový a osobnostní vzor v pozici asistenta pedagoga. Mimo oblast vzdělávání mohou absolventi pracovat jako tlumočníci českého znakového jazyka, a to i neslyšící – například při týmovém tlumočení z cizích znakových jazyků. Absolventi oboru ČNES, které zajímá lingvistika znakového jazyka, mohou najít pracovní uplatnění jako asistenti výzkumu českého znakového jazyka přímo na oboru ČNES. (ČNES, 2015)

Obor *Výchovná dramatika Neslyšících* (dále jen VDN) byl založen v roce 1992 na JAMU v Brně. Je zaměřen především na pohybové a výchovné disciplíny. Mezi pohybové předměty patří např. základní pohybová průprava, akrobacie nebo moderní a klasický tanec. Výchovnými předměty jsou např. dějiny kultury, dějiny pohybového divadla, historie péče o Neslyšící, speciální pedagogika či pedagogická a vývojová psychologie. Během studia studenti také zdokonalují své kompetence v českém znakovém jazyce. Studium je uzpůsobeno studentům se sluchovým postižením – veškeré přednášky, semináře i praktické předměty jsou tlumočeny do českého znakového jazyka a studenti také mohou využít písemný záznam z přednášek. Na oboru

VDN vyučují nejen neslyšící absolventi oboru, ale také neslyšící absolventi oboru Čeština v komunikaci neslyšících, kteří vyučují český znakový jazyk. V rámci svého studia studenti absolvují pedagogickou praxi při práci s dětmi a mládeží a divadelní praxi např. v Divadelním studiu Marta či účasti na divadelních festivalech.

Absolventi oboru VDN mohou najít pracovní uplatnění ve speciálních školách pro sluchově postižené, v divadlech a dalších společenských a vzdělávacích institucích nejen pro sluchově postižené. Někteří absolventi VDN jsou součástí divadelního souboru Divadlo Neslyším, které působí v Brně. Neslyšící (nejen absolventi tohoto oboru) působí v umělecké sféře a již vzniklo několik divadelních představení a vznikly i divadelní soubory při základních a středních školách pro sluchově postižené. Neslyšící natočili i vlastní filmy, rádi přednášejí svou vlastní poezii a své místo má i storytelling (vyprávění příběhů) v českém znakovém jazyce. Touto kulturní činností mohou slyšící většinou ukázat, že i neslyšící mají rádi divadlo, filmy a kulturu. (VDN, 2015)

3.1.2 Studium na běžných vysokých školách

Pokud studenta se sluchovým postižením nezaujme nabídka výše zmíněných oborů, stojí před rozhodnutím, kterou z běžných vysokých škol by měl zvolit. V České republice je 26 veřejných vysokých škol¹. Je zřejmé, že při výběru vysoké školy z tak velkého množství hraje roli více faktorů, stejně jako u intaktní populace. Mezi tyto faktory patří představy studentů o budoucí profesi, vzdálenost školy od místa bydliště nebo zájem o specifický obor vyučovaný pouze na některých školách. Studenti se sluchovým postižením mohou vysokou školu vybírat také podle toho, jaké podpůrné služby jednotlivé školy poskytují.

Krahulcová (2009, s. 187) zmiňuje, že „*studijní programy bakalářského a navazujícího magisterského typu určené pro běžnou populaci navštěvuje v současnosti minimální počet vysokoškolských studentů se sluchovým postižením. Značný počet studentů se sluchovým postižením studium neukončí.*“ Upozorňuje přitom, že „*základem pro přijetí studenta se sluchovou vadou ke studiu na vysoké škole běžného typu je jeho schopnost*

¹ Seznam veřejných vysokých škol je dostupný na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/verejne-vysoke-skoly-4>

rozumět psané podobě jazyka (textu), schopnost využít odborné texty ke studiu a samostudiu a jeho schopnost komplexně pracovat s odborným textem.“

Avšak většina těchto studentů prochází od předškolního věku vzděláním pro sluchově postižené – často absolvují mateřskou školu, základní školu a střední školu ve speciálních školách pro sluchově postižené. Pokud začnou studovat na běžné vysoké škole, vstupují často do naprosto neznámého prostředí, kde je čekají nové výzvy a překážky.

Jak uvádí Horáková (2012, s. 85), část vysokoškolských studentů se sluchovým postižením se pravděpodobně se slyšící většinou ve školním prostředí setkávají poprvé. Hádková zdůrazňuje, že *„pro těžce sluchově postižené studenty je studium na vysoké škole v odlišném komunikačním kódu, než je jejich mateřský znakový jazyk, obzvláště náročné. Mnohé problémy vyplývají z nepochopení řady situací a nepřesného, zkresleného porozumění přijímaných informací, daných odlišným jazykovým kódem, nikoliv z inteligence.* (Hádková, In Květoňová, 2007, s. 43)

Proto je pro ně při studiu na vysoké škole velmi důležité *„poskytnutí přísunu informací na přednáškách a seminářích v přijatelném komunikačním kódu“*, aby se tak mohli lépe *„orientovat v probírané látce a omezit problémy s neporozuměním opsaných nebo okopírovaných přednášek od spolužáků.“* (Hádková, In Květoňová, 2007, s. 44)

Kromě samotného studia se studenti se sluchovým postižením potýkají s komunikační bariérou vzhledem k ostatním studentům. Komunikace je základem vytváření sociálních vztahů, a když chybí komunikace, chybí vztahy. Student se sluchovým postižením se tak může cítit izolován od ostatních studentů a během vysokoškolského studia zažívat nedostatečné navázání sociálních vztahů se spolužáky.

Další překážkou, se kterou se studenti se sluchovým postižením při studiu na vysoké škole mohou setkat, je nedostatečná vstřícnost ze strany vyučujících způsobená jednak neochotou pedagogů přizpůsobit svůj projev studentům se sluchovým postižením a jednak neznalostí jejich potřeb. Bez účinné podpory pak dochází k omezení či nepochopení informací. Vyučující se mohou domnívat, že je dostačující, pokud je přednáška tlumočená do znakového jazyka. Student se sluchovým postižením však potřebuje ještě písemný záznam přednášky pro pozdější samostudium, protože ve chvíli, kdy sleduje tlumočený výklad, si zápisky nemůže sám dělat (na rozdíl od slyšícího

studenta, který poslouchá projev vyučujícího a zapisuje si poznámky). Proto kromě tlumočnických služeb existují i služby zapisovatelské. Zapisovatel (často student z dané studijní skupiny) má za úkol zapsat průběh přednášky. V dnešní době zapisovatelé obvykle používají notebook a tak již nehrozí, že by student přišel o důležité informace prostě jen proto, že je zápis rukou méně čitelný.

Kromě zapisovatele lze také využít přepisovatelskou službu – reálný přepis řeči (online).

V roce 2010 proběhlo dotazníkové šetření MŠMT s názvem *Analýza současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách*, při kterém bylo zjištěno, že na veřejných vysokých školách studuje 1119 studentů se specifickými vzdělávacími potřebami a zdravotním postižením. Do celkového počtu jsou zahrnuti pouze studenti, kteří jsou v evidenci příslušných škol a využívají nabízené služby. V roce 2010 studovalo na vysokých školách 190 studentů se sluchovým postižením, tedy téměř 17% z celkového počtu studentů se specifickými vzdělávacími potřebami. V současné době může být vysokoškolských studentů se sluchovým postižením více nebo naopak méně. (MŠMT, 2015)

3.2 Podpora studentů se speciálně vzdělávacími potřebami na vysoké škole

3.2.1 Podpůrná opatření

Jak již bylo výše zmíněno, studenti se speciálně vzdělávacími potřebami se při studiu na vysoké škole musí vypořádat s více překážkami než intaktní studenti, a proto existují podpůrná opatření, která mají těmto studentům pomoci vysokoškolské studium úspěšně dokončit.

Výše zmiňované služby (tlumočnické, zapisovatelské) jsou studentům se speciálně vzdělávacími potřebami poskytovány na základě zákona o vysokých školách (č. 111/1998, Sb.). Vysoké školy mají podle tohoto zákona povinnost „*činit všechna dostupná opatření pro vyrovnávání příležitostí studovat na vysoké škole.*“ (Zákon o vysokých školách, 2015)

Vitásková (2003, s. 8) mezi tato opatření řadí následující:

- a) zlepšování informovanosti studentů středních škol se zdravotním postižením o možnostech studia na příslušné vysoké škole,
- b) organizaci poradenství (psychologické, sociálně právní, profesní, sociálně pedagogické) pro studenty se zdravotním postižením při přípravě na zkoušky i v průběhu studia,
- c) zpřístupnění přijímacího řízení i pro studenty se zdravotním postižením,
- d) školení a příprava pracovníků vysoké školy na práci se studenty se zdravotním postižením,
- e) zabezpečení potřebného přístrojového a materiálového vybavení pro studenty se zdravotním postižením,
- f) zabezpečení tlumočnicků, asistentů a dalších odborníků umožňujících studium studentům s jednotlivými druhy zdravotního postižení.

Vysoké školy tato opatření s cílem umožnit vysokoškolské studium i studentům se speciálně vzdělávacími potřebami realizují na základě vlastních vnitřních předpisů. S rostoucím zájmem uchazečů se speciálně vzdělávacími potřebami o studium na vysokých školách začala během posledních let vznikat střediska podpory, která těmto studentům nabízí různé služby. Tato střediska fungují v rámci vysokých škol a je jim věnována následující kapitola.

3.2.2 Střediska podpory pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami na vysokých školách

V popisu, pro koho jsou tato střediska určena, se objevuje nejednotná terminologie.

Setkáváme se jednak s pojmem *student se specifickými nároky* a jednak s označením *student se speciálními potřebami* či *student se speciálně vzdělávacími potřebami*. Všechny tyto pojmy mají na mysli studenta, který vyžaduje speciální (specifický) přístup, aby mohl bez větších problémů absolvovat vysokou školu. Pro účel této práce se budeme držet termínu *student se speciálně vzdělávacími potřebami*, v některých případech je ale použit termín *student se specifickými potřebami*, a to pokud tento

termín používá citovaný autor, nebo je to přímo název střediska. Všechny výše uvedené výrazy jsou vnímány jako synonyma.

Poradenství pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami na vysokých školách se řídí také Metodickým pokynem MŠMT a Pravidly pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám MŠMT, který specifikuje financování zvýšených nákladů

na studium studentů se specifickými potřebami. (Krahulcová, 2014, s. 71)

Do skupiny studentů se speciálně vzdělávacími potřebami patří také studenti se sluchovým postižením.

Hlavní cílem těchto středisek je co možná nejvíce zpřístupnit studium na vysoké škole jednotlivým studentům se speciálně vzdělávacími potřebami

Vitásková (2003, s. 9) podle analýzy aktivit poradenských pracovišť pro studenty se specifickými potřebami uvádí následující oblasti podpůrných opatření:

- a) osobní asistence (mj. tlumočnické služby)
- b) adaptace studijních materiálů,
- c) kopírovací služby,
- d) konzultační činnost,
- e) metodická pomoc, diagnostika a diferenciální diagnostika,
- f) materiální a technické zabezpečení.

Střediska podpory na vysokých školách v České republice poskytují studentům se speciálně vzdělávacími potřebami stejné služby, ale jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, nemají jednotný název. Můžeme se tak setkat s názvy např. Akademická poradna a centrum podpory (Technická Univerzita Liberec), Centrum podpory studentů se specifickými potřebami (Univerzita Palackého, Olomouc), ELSA – Středisko pro podporu studentů se specifickými potřebami (ČVUT v Praze), Slunečnice – Centrum pro studenty se specifickými nároky (Fakulta elektrotechniky a informatiky na Vysoké škole báňské – Technická univerzita, Ostrava), Teiresiás – Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky (Masarykova univerzita, Brno), Kancelář pro studenty se speciálními potřebami (Univerzita Karlova, Praha).

Střediska podpory se také liší rokem vzniku a počtem klientů, kteří využívají jejich služby. Některá střediska poskytují své služby již mnoho let, některá teprve začínají (např. Centrum podpory studentů se specifickými potřebami Olomouc 1996, středisko Teiresiás v Brně 2000, Středisko Augustin v Hradci Králové 2008, Poradna pro studenty s handicapem na Pedagogické fakultě UK v Praze 2004, ELSA 2012).

V České republice působí při veřejných vysokých školách 18 středisek podpory. Aktuální seznam středisek i s odkazem na webové stránky je přílohou č. 2 této bakalářské práce.

Zde je představena činnost středisek na dvou univerzitách – na Univerzitě Karlově v Praze a Masarykově univerzitě v Brně.

Středisko podpory na Univerzitě Karlově v Praze

Studenti se speciálně vzdělávacími potřebami studující na Univerzitě Karlově v Praze mohou využít služby Kanceláře pro studenty se speciálními potřebami, která od roku 2007 působí na celouniverzitní úrovni. Pod tuto Kancelář spadá i Poradna pro studenty s handicapem, která působí na Pedagogické fakultě a jejíž činnost byla v roce 2004 obnovena a rozšířena.

Koordinaci služeb studentů se speciálně vzdělávacími potřebami má na starosti již zmíněná Kancelář pro studenty se speciálními potřebami. V roce 2006 se organizace těchto služeb musela přizpůsobit novému zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

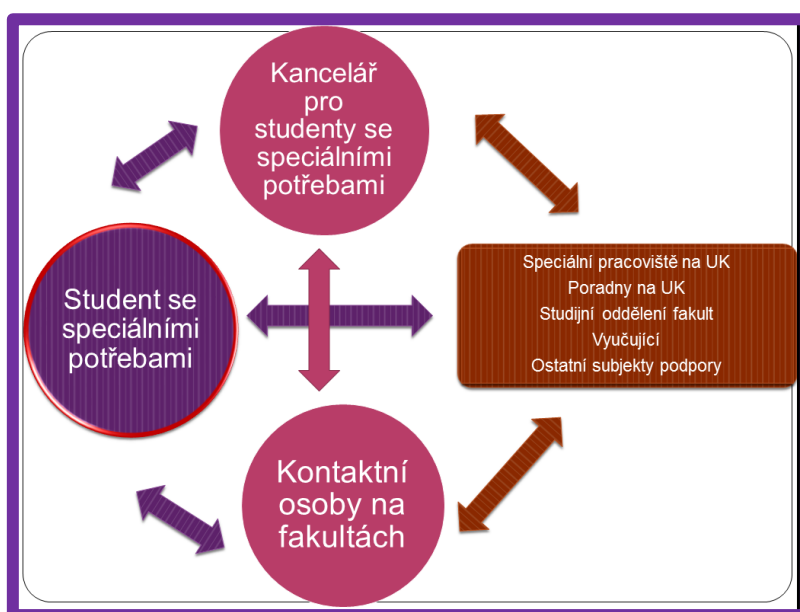
Studenti se sluchovým postižením mají nárok na služby podle Opatření rektora UK č. 9/2013 a podle Metodiky MŠMT v platném znění. (Opatření rektora, 2015)

Jedná se o následující služby a podporu:

- a) asistence při studiu na Univerzitě Karlově,
- b) tlumočnické služby,
- c) přepisovatelské služby,
- d) zapisovatelské služby,
- e) časová kompenzace při plnění studijních povinností a kontrol studia,

- f) individuální výuka (příležitostná / přechodná / soustavná),
- g) technické zpřístupnění výuky (FM systémy, indukční smyčky apod.) a studijní literatury.

Pro lepší představu o tom, jak podpůrné služby na Univerzitě Karlově v Praze fungují, je níže zobrazeno jejich schéma.

Obr. č. 1 Schéma podpůrných služeb na Karlově univerzitě v Praze (upraveno autorkou práce)

Jak je vidět na schématu, podpora studentů se speciálně vzdělávacími potřebami je zajišťována různými subjekty, které jsou ve vzájemné součinnosti. Hlavními subjekty jsou kontaktní osoby na jednotlivých fakultách Univerzity Karlovy, Kancelář pro studenty se speciálními potřebami, speciální pracoviště a poradny, a v neposlední řadě individuální subjekty podpory – konkrétní vyučující a další pracovníci univerzity.

Kontaktní osoby jsou zodpovědné za oblast podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními vzdělávacími potřebami na fakultní úrovni. Jednotlivé fakulty mají své kontaktní osoby, které při své činnosti spolupracují se studenty, s vyučujícími, s Kanceláří pro studenty se speciálními potřebami a se studijním oddělením.

Přímo na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze funguje Poradna pro studenty s handicapem, která nabízí studentům se speciálně vzdělávacími potřebami tyto služby:

- 1) webové stránky, kde studenti a pracovníci Univerzity najdou informace a kontaktní adresy²
- 2) průběžná setkávání se studenty se specifickými vzdělávacími potřebami, získávání informací o jejich potřebách a možnostech podpory
- 3) další poskytované služby Poradny jsou:
 - poradenství uchazečům o studium na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy při výběru vhodného studijního programu,
 - informace o podmínkách přijímacího řízení,
 - obecné informace o studiu na fakultě a orientaci v rámci fakulty,
 - technická podpora výuky (indukční smyčka, FM systém, diktafon, zpětný projektor, datový projektor, PC),
 - kopírovací služby ve spolupráci s Ústřední knihovnou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, asistenční služby pro písemné zaznamenávání přednášek nebo přepisů z diktafonu, poskytování sylabů a odborné literatury,
 - individuální konzultace s vyučujícími katedry speciální pedagogiky a zprostředkování konzultací s přednášejícími ostatních kateder fakulty,
 - tlumočení do znakového jazyka (příp. orální tlumočení) přijímacích a některých dílčích zkoušek, v přiměřené míře i přednášek. (Poradna pro studenty s handicapem, 2015)

Středisko Teiresiás na Masarykově univerzitě v Brně

Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky Teiresiás zřídila v roce 2000 Masarykova univerzita v Brně. Jedná se o specializované celouniverzitní pracoviště, jehož úkolem je *„zajišťovat, aby studijní obory akreditované na univerzitě byly v největší možné míře přístupné také studentům nevidomým a slabozrakým, neslyšícím a nedoslýchavým, s pohybovým handicapem, případně s jiným typem postižení.“* (Teiresiás, 2015)

² Viz <http://pages.pedf.cuni.cz/ksppg/poradna-pro-studenty-s-handicapem>

Studentům se sluchovým postižením poskytuje Středisko následující podporu:

- a) znakové i artikulační tlumočnictví při výuce i v oficiálním styku v rámci Masarykovy univerzity,
- b) zapisovatelské služby při výuce,
- c) metodické vedení při používání znakového jazyka v odborné terminologii (např. matematické či inženýrské),
- d) didaktickou pomoc při korigování závěrečných písemných prací,
- e) účast na národních i mezinárodních projektech, jejichž cílem je rozvoj znakového jazyka (např. odborné slovníky ZJ, SignWriting, SignOn).

Tlumočnický servis mohou studenti se sluchovým postižením využít nejen při přednáškách a cvičeních v rámci výuky, ale také během organizačních jednání, která souvisí se studiem, a v neposlední řadě jsou tlumočeny kulturní či jiné společenské akce univerzity (např. imatrikulace a promoce). Tlumočnický servis je v současné době na Masarykově univerzitě na vysoké úrovni. Univerzita zaměstnává 5 interních tlumočnicků a desítku dalších tlumočnicků externích. Vzhledem k tomu, že o tlumočnické služby je z řad studentů se sluchovým postižením stále větší zájem, vznikl jednotný tlumočnický dispečink, do kterého jsou sdruženi všichni tlumočníci působící na Masarykově univerzitě.

Středisko Teiresiás poskytuje také přepisovatelský servis, který stejně jako tlumočnický servis zajišťuje komunikaci a přenos informací studentům se sluchovým postižením. Tento servis zahrnuje především individuální synchronní přepis mluveného slova do češtiny a jeho vizualizaci na displeji, možnost přenosu aktuálně promítaných prezentací na příruční displej, který má uživatel k dispozici, a jejich zobrazení včetně titulků s pronášeným komentářem. Užívaná technologie (Polygraf) současně umožňuje okamžitou distribuci simultánního přepisu mezi početnější publikum. (Teiresiás, 2015)

V roce 2013 byla založena **Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách** (AP3SP), jejímž cílem je napomáhat rozvoji a zvyšování kvality profesionálních služeb poskytovaných cílové skupině, dbát na dodržování standardu kvality poskytovaných služeb a podporovat koncept rovného přístupu ke vzdělání. (AP3SP, 2015)

3.2.3 Tlumočnické služby na vysoké škole

Jak shodně uvádí Vitásková (2003, s. 31) a Horáková (2012, s. 85), studenti se sluchovým postižením představují velmi různorodou skupinu, která se liší stupněm sluchové vady, preferovaným způsobem komunikace a také mírou schopnosti jedince komunikovat většinovým jazykem slyšící většiny. Dále podle Horákové (2012, s. 85) kompetencí ve většinovém jazyce není myšlena jen úroveň jejich mluveného projevu, ale zejména pochopení psaného odborného textu, se kterým studenti se sluchovým postižením mívají velké problémy. Vzhledem k tomu, že se studenti se sluchovým postižením při vysokoškolském studiu často setkávají s překážkami v komunikaci se slyšícími spolužáky či při komunikaci s vyučujícími, nabízejí střediska podpory tlumočnické služby, které jim zaručí, že se k nim dostanou stejné informace jako ke slyšícím spolužákům a to v komunikačním kódu, který preferují.

Podle Zahumenské (2008, s. 7) *„zlepšení podmínek pro začlenění neslyšících do majoritní společnosti spočívá např. v bohatší nabídce studijních oborů na středních a vysokých školách a v přítomnosti tlumočnicka znakového jazyka v tomto prostředí.“*

V České republice jsou tlumočnické služby realizovány v rámci zákona o sociálních službách č.108/2006 Sb., různými organizacemi neslyšících a profesními organizacemi tlumočnicků znakového jazyka. (Horáková, 2011, s. 91)

Tlumočnické služby si mohou studenti se sluchovým postižením objednat na přednášku, seminář, ale i například na osobní konzultaci s vyučujícím. Objednávání tlumočnických služeb se vždy řídí vnitřními předpisy dané vysoké školy a konkrétního střediska podpory. Některá střediska zaměstnávají vlastní tlumočnický, některá střediska tlumočnický objednávají např. z Komory tlumočnicků českého znakového jazyka (ČKTZJ), Unie českých neslyšících či prostřednictvím CZTN (Centrum zprostředkování tlumočnicků neslyšícím).

Je důležité si uvědomit, že *„tlumočnick je pro neslyšící mostem v komunikaci mezi neslyšícími osobami a slyšící většinou.“* (Zahumenská, 2008, s. 7)

Tlumočnick zprostředkovává komunikaci mezi těmito dvěma světy v nejrůznějších situacích, tlumočnick musí být připraven například na tlumočení ve vzdělávání, u lékaře, na úradě i při společenských a kulturních akcí.

Tlumočení lze podle Hádkové (In Květoňová, 2007, s. 44) definovat jako „*jednoznačný převod smyslu sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového.*“ Při tlumočení je ale vždy důležité respektovat nejen odlišnost tlumočených jazyků, ale neméně důležité je respektovat odlišnost kultury neslyšících a kultury slyšících. Co je samozřejmé pro jednu skupinu, nemusí být srozumitelné pro skupinou druhou. Dále Hádková upozorňuje na častý omyl veřejnosti, kdy je tlumočení považováno za úlevu nebo zvýhodňování neslyšících. Tlumočení je především zprostředkování komunikačního kódu, který je pro neslyšící vlastní a přirozený a naopak mluvený jazyk cizí. Hádková k této problematice ještě dodává: „*V žádném případě nesmíme sluchově postižené studenty diskriminovat, ale naopak dát jim prostor na vzdělání v jazyku, kterému rozumí.*“ (Hádková, In Květoňová, 2007, s. 44)

Tato možnost je zakotvena v zákoně č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Konkrétně v §7 je popsáno, že neslyšící a hluchoslepé osoby mají právo na:

- a) používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob,
- b) vzdělávání s využíváním komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob,
- c) výuku komunikačních systému neslyšících a hluchoslepých osob.

Stále větší zájem sluchově postižených o studium na vysoké škole klade větší nároky na tlumočnický znakového jazyka. Studium na vysoké škole je specifické v množství úzce profilovaných a odborných oborů a předmětů. V přednáškách se často objevuje odborná terminologie a latinské názvy, pro které často neexistují ekvivalenty v českém znakovém jazyce. Tlumočnická nastalou situaci může řešit tím, že sám vytvoří nový znak, který pak používá v rámci daného předmětu. Zahumenská (2008, s. 80) navrhuje, že „*lepším řešením tohoto problému je vytvořit nový znak ve spolupráci s celým tlumočnickým týmem nebo spolu s neslyšícími studenty.*“ A dodává, že je vhodné se při tvoření nového znaku poradit s neslyšícím lingvistou, jehož náplní práce je zkoumání právě struktury a fungování znakového jazyka.

Je tedy zřejmé, že příprava na tlumočení vysokoškolské přednášky je velmi náročná. Tlumočník by se měl orientovat v daném oboru a měl by být dobře připraven na každou přednášku či seminář. Je proto vhodné, aby vyučující poskytl tlumočnickovi poznámky či handout k přednášce dostatečně včas, aby se tlumočník mohl adekvátně připravit a případně, kdyby zjistil, že na dané tlumočení jeho kompetence nestačí, mohl s dostatečným předstihem tlumočení odříci. (Zahumenská, 2008, s. 80)

Nemalé problémy také mohou nastat při diskuzích v hodině, kdy jsou přítomni jak slyšící, tak neslyšící studenti, a pak také při skupinové práci.

Při tlumočení ve vzdělávání se nabízejí následující typy tlumočení:

- tlumočení českého znakového jazyka,
- tlumočení znakované češtiny,
- vizualizátor mluvené češtiny
- přepis mluvené řeči v reálném čase

Studenti se sluchovým postižením si volí druh tlumočení podle svých komunikačních potřeb a preferencí. (Zahumenská, 2008, s. 6-7)

Tlumočení českého znakového jazyka využívají především neslyšící studenti, kteří preferují komunikaci ve znakovém jazyce. Podle (§2) zákona č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob jsou neslyšící studenti: *„osoby, které ohluchly před rozvinutím mluvené řeči a velikost a charakter jejich vady sluchu neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy považují znakový jazyk za primární formu komunikace.“*

Tlumočení znakované češtiny neboli transliterace znakované češtiny upřednostňují studenti se sluchovým postižením, kteří dobře rozumí českému jazyku. Tento komunikační systém totiž zviditelňuje mluvenou češtinu a opírá se o gramatiku českého jazyka.

Studenti, kterým vyhovuje nejvíce verbální komunikace, si mohou objednat artikulační tlumočení (vizualizace mluvené češtiny). Princip tohoto tlumočení spočívá v tom, že tlumočník bezhlasně a pomaleji artikuluje mluvené slovo. *„Tento způsob komunikace může vyhovovat nedoslýchavým jedincům, kteří mají dostatečný přísun akustických*

informací prostřednictvím kompenzačních pomůcek (sluchadlo, kochleární implantát). Mohou jej preferovat i neslyšící či ohluchlé osoby, kterým vyhovuje odezírání jako primární způsob komunikace.“ (Zahumenská, 2008, s. 7)

Je zřejmé, že tlumočnické služby výrazně pomáhají studentům se sluchovým postižením. Proto je důležité, aby student se sluchovým postižením byl správně informován o možnostech využití tlumočnických služeb na té které fakultě.

Osoba tlumočnicka znakového jazyka je pro studenta se sluchovým postižením důležitá jak profesně, tak eticky. Proto se tlumočnick při své práci řídí kodexem tlumočnicka, který sestavila Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ). V etickém kodexu jsou vyjmenované základní povinnosti a práva tlumočnicků. Etický kodex tlumočnicka je k dispozici na webových stránkách České komory tlumočnicků znakového jazyka a je také součástí této bakalářské práce jako příloha č. 3.

4 Specifika zaměstnávání osob se sluchovým postižením

4.1 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením

Problematika zaměstnávání je velmi složitá jak u intaktní populace, tak u osob se zdravotním postižením. Osoby se zdravotním postižením ale při hledání vhodného zaměstnání překonávají mnohonásobně více překážek než osoby intaktní.

Práce je pro člověka velmi důležitá. Jak uvádí Procházková, „*práce zaujímá v životě člověka nezastupitelné postavení. Je předpokladem jeho plnohodnotného začlenění do společenského života. Prostřednictvím práce lidé dosahují uznání, seberealizace i lepší kvality života, práce dává pocit společenské užitečnosti.*“ (Procházková, 2014, s. 57) Mezi další důvody, proč je práce důležitá, řadí Vágnerová také „*peníze, aktivitu, sociální kontakt a samostatnost a nezávislost.*“ (Vágnerová, 2004 In Procházková, 2014, s. 58)

Uplatnění se na trhu práce se však v současné době stává stále složitějším procesem. Pro člověka se zdravotním postižením je tento proces ještě obtížnější, protože musí svého budoucího zaměstnavatele přesvědčit o tom, že je schopen danou práci zvládnout i přes svůj hendikep a také překonat jeho případné předsudky. „*Co se týče možnosti pracovního uplatnění, jedinec se zdravotním znevýhodněním bývá hendikepovaný dvakrát – poprvé zdravotním stavem i společenským náhledem na postižení a podruhé nedostatky v obvyklých sociálních dovednostech a kompetencích.*“ (Opatřilová, Zámečnicková, 2005).

Osoby se zdravotním postižením jsou tak nejvíce ohroženou skupinou na trhu práce.

Možnosti jejich pracovního uplatnění je možné nalézt především v integrovaném uplatnění na trhu práce, v podporovaném zaměstnání a na chráněném trhu práce (chráněná pracovní místa).

Podle statistik Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) se podíl nezaměstnaných osob se zdravotním postižením na celkovém počtu nezaměstnaných osob v České republice pohybuje kolem 11%, přičemž za posledních šest měsíců došlo k mírnému nárůstu (viz tabulka níže). Ve statistikách MPSV jsou osoby se zdravotním postižením rozděleny podle stupně postižení na plně invalidní, částečně invalidní, osoby se zdravotním znevýhodněním a dále podle stupně invalidity 1. - 3. Statistické údaje

u těchto osob nerozlišují další kritéria (pohlaví, druh postižení, stupeň dosaženého vzdělání).

Na Integrovaném portálu MPSV jsou k dispozici statistiky nezaměstnanosti a z dostupných dat je v následující tabulce uveden počet nezaměstnaných osob se zdravotním postižením za poslední dva roky. (MPSV, 2015)

Měsíc	počet nezaměstnaných	z toho OZP	podíl
03/2013	587768	63478	11%
06/2013	540473	61381	11%
09/2013	557058	61354	11%
12/2013	587768	63478	11%
03/2014	608315	63399	10%
06/2014	537179	60849	11%
09/2014	529098	59745	11%
12/2014	541914	61146	11%
03/2015	525315	61634	12%
06/2015	451395	58552	13%

Tab. č. 2 Nezaměstnanost osob se zdravotním postižením

4.2 Legislativní opatření pro osoby se zdravotním postižením

Stát se snaží zmírnit nevýhodné postavení osob se zdravotním postižením prostřednictvím legislativních opatření. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením se řídí podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., který byl novelizován zákonem č. 367/2011 Sb., a to konkrétně třetí částí (§ 67 - § 84). Podle tohoto zákona se osobám se zdravotním postižením poskytuje zvýšená ochrana na trhu práce formou pracovní rehabilitace³ (§ 69 - § 70), přípravy na zaměstnání včetně rekvalifikačních kurzů

³ Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením. Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. (§69)

(§ 71 - § 74), zřizování chráněných pracovních míst (§ 75 - § 78) a dalších povinností zaměstnavatelů (§ 79 - § 84). Zákon ukládá zaměstnavatelům s více než 25 zaměstnanci povinnost zaměstnávat osoby se zdravotním postižením v podílu 4% z celkového počtu zaměstnanců. Zaměstnavatelé mohou tuto povinnost plnit také odebíráním výrobků nebo služeb od zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají více než 50% zaměstnanců se zdravotním postižením, či zadáváním zakázek těmto zaměstnavatelům. Další možností je odvod do státního rozpočtu ve výši 2,5 násobku průměrné měsíční mzdy za každou osobu se zdravotním postižením, která měla být zaměstnána.

Další formou podpory zaměstnávání, která se týká i osob se zdravotním postižením, je tzv. aktivní politika zaměstnanosti v páté části zákona o zaměstnanosti. Je to souhrn opatření, jejichž cílem je zajistit co nejvyšší možnou míru zaměstnanosti (§ 104). Mezi nástroje aktivní politiky zaměstnanosti patří podle zákona o zaměstnanosti rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, vytváření společensky účelných míst a různé formy příspěvků. Podle §105 jsou součástí aktivní politiky zaměstnanosti také poradenství, podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením, sdílené zprostředkování zaměstnání a cílené programy k řešení zaměstnanosti.

4.3 Zaměstnávání osob se sluchovým postižením

Specifickou skupinou mezi zdravotně postiženými, kteří hledají práci, jsou osoby se sluchovým postižením. Na trhu práce jsou znevýhodněni především z důvodu nedokonalé komunikace s intaktním světem a z důvodu bariéry vznikající nedůvěrou ostatních v jejich mentální a praktické schopnosti. O těchto negativních specifikách se zmiňuje Procházková: *„U lidí se sluchovým postižením se objevuje při vstupu na trh práce komunikační bariéra, nemožnost používat komunikační prostředky (zpravidla verbální řeč) jako většinová společnost či nemožnost využívat běžné telekomunikační služby. Pak dochází k neadekvátním reakcím, neochotě komunikovat, obavám, despektu. Neslyšící lidé mají rovněž ztížený přístup k informacím, problémy jim dělají složité věty, úřední formulace, abstraktní pojmy apod. Mnozí lidé pak mají tendenci k těmto lidem přistupovat jako k lidem méně inteligentním, zde však hraje roli fakt, že český jazyk je pro tyto osoby cizím jazykem.“* (Procházková, In Opatřilová, Procházková, 2011, s. 109)

Skupina osob se sluchovým postižením je velmi různorodá a jednotlivé osoby používají rozdílné komunikační systémy. Proto i při získávání práce hraje roli, kdy ke sluchovému postižení došlo. Souralová hlouběji specifikuje rozdíly mezi prelingválně a postlingválně neslyšícími: *„Úspěšnost na trhu práce limitují také důsledky sluchového postižení. Nedoslýchaví jedinci jsou při získávání pracovního místa úspěšnější než prelingválně neslyšící, protože ovládají mluvený jazyk a snadněji tak překonávají komunikační bariéry. Neslyšící od narození musí při komunikaci často využívat služeb tlumočnicka znakového jazyka, takže dorozumívání při plnění pracovních povinností je značně komplikováno, což je mnohdy příčinou neochoty zaměstnávat osoby se sluchovým postižením.“* (Souralová, 2010, s. 16)

Právě neochota zaměstnavatele je uváděna na předním místě mezi problémy při hledání zaměstnání. Doležalová a Hricová (In Friedmann, 2012, s. 134) upozorňují, že *„mnoho zaměstnavatelů se neorientuje v problematice sluchového postižení a má různé předsudky obecně vůči neslyšícím a komunikaci s nimi“*. Horáková (2012, s. 87) k tomu dodává, že *„ochota zaměstnat neslyšícího je do značné míry ovlivněna úrovní jeho komunikačních schopností.“*

V praxi to znamená, že jen část sluchově postižených najde odpovídající zaměstnání. Procházková navíc zmiňuje, že *„mnozí neslyšící neznají svou cenu, nevěří svým schopnostem a automaticky se považují za méněcenné – neznají svá práva nebo si je netroufají využít, např. použít služeb tlumočnicků. ... Nejen z toho vyplývá, že neslyšící vykonávají většinou práci, která neodpovídá ani jejich vzdělání, ani jejich schopnostem.“* (Procházková, 2005, s. 19)

Z uvedených důvodů existují instituce a organizace, jejichž cílem je zlepšit pracovní podmínky osob se sluchovým postižením na trhu práce. Nástrojem zlepšování podmínek mohou být různé projekty, kurzy či přednášky.

4.4 Instituce a organizace pomáhající sluchově postiženým osobám

4.4.1 Úřad práce

Opatření na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením spadají do kompetence Úřadu práce. Úřady práce jsou územním orgánem státní správy, jejichž nadřízeným orgánem je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Opatřilová (2005) uvádí následující úkoly Úřadů práce, které se týkají občanů se zdravotním postižením:

- vedení evidence osob se zdravotním postižením,
- poskytování služeb osobám se zdravotním postižením, poradenské služby o volbě povolání a zaměstnávání osob se zdravotním postižením,
- zabezpečování pracovní rehabilitace,
- hmotná podpora vytváření nových pracovních míst, vytváření a provozu chráněných pracovních míst pro občany se zdravotním postižením,
- sledování a hodnocení stavu trhu práce,
- informování občanů o možnostech získání zaměstnání, odborné přípravy a rekvalifikace (Opatřilová, In Opatřilová, Zámečnicková, 2005, s. 58).

Úřad práce vede evidenci nezaměstnaných osob se zdravotním postižením, jak už však bylo výše zmíněno, k dispozici nejsou statistické údaje o těchto osobách podle druhu postižení ani dosaženého vzdělání. Evidence cílové skupiny této bakalářské práce - absolventů vysokých škol se sluchovým postižením – není tedy dostupná. Na základě dotazu u jednotlivých poboček Úřadu práce v České republice, je možné vyvodit, že v evidenci úřadu práce převažují z uchazečů o zaměstnání se sluchovým postižením absolventi základních a středních škol (vyučení nebo maturanti). Z dostupných informací (na základě osobních sdělení z jednotlivých poboček) je zřejmé, že se s absolventy vysokých škol se sluchovým postižením pracovníci úřadu práce nesetkali, či setkali velmi zřídka (např. jednou za posledních 10 let). Z toho vyplývá, že vysokoškolští absolventi se sluchovým postižením nejsou obvykle v evidenci uchazečů o zaměstnání a dávají tedy přednost získání práce bez pomoci úřadu práce. Dle osobních sdělení není v nabídce úřadu práce mnoho pracovních nabídek, které by byly vhodné právě pro absolventy vysokých škol se sluchovým postižením. Úřad práce sice spolupracuje se zaměstnavateli, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením, ale většinou se jedná o pracovní místa pro osoby s tělesným či zrakovým postižením.

Na úřad práce docházejí osoby se sluchovým postižením nejčastěji samy nebo se svým příbuzným či známým, který zprostředkovává komunikaci mezi uchazečem o zaměstnání a pracovníkem úřadu práce. Obvykle nevyužívají služeb tlumočnicka, což může být způsobeno tím, že uchazeči jsou převážně se základním a středním vzděláním a nemají tolik informací o svých právech. Tlumočnick by měl být v tomto případě samozřejmostí. Z kontaktu s pracovníky úřadu práce však vyplývá, že pracovníci mají velmi málo informací o efektivní komunikaci se sluchově postiženými. Často s klienty komunikují formou „tužka a papír“ či odezíráním. Jedna pracovnice uvedla, že ovládá základy znakového jazyka a v případě potřeby může zprostředkovat komunikaci. Vyvstává zde však otázka, zda je takové tlumočení profesionální a splňuje všechna pravidla, která jsou nutná při tlumočení dodržovat (viz etický kodex tlumočnicka, který je přílohou této bakalářské práce).

Je důležité, aby zaměstnanci úřadu práce byli školeni ohledně přístupu k uchazečům se zdravotním postižením a měli přístup k informacím o specifikách jednotlivých postižení včetně specifik komunikace s osobami se sluchovým postižením. V této oblasti je dobrým příkladem pobočka Úřadu práce v Liberci, která spolupracuje s organizací Tichý svět.

Vzhledem k tomu, že oslovení pracovníci úřadu práce neměli žádné zkušenosti s uchazeči o zaměstnání, kteří by byli absolventy vysoké školy se sluchovým postižením, nebudeme se rolí úřadu práce v této bakalářské práci již dále zabývat.

4.4.2 Organizace pomáhající osobám se sluchovým postižením a jejich projekty

Kromě Úřadu práce se v podpoře zaměstnávání osob se zdravotním postižením významně angažují také neziskové organizace – agentury, občanská sdružení či obecně prospěšné společnosti. Některé z nich se specializují na osoby se sluchovým postižením. Podle Suralové je jejich cílem *„zvýšování kvalifikace sluchově postižených uchazečů o zaměstnání, aby se zvýšila jejich konkurenceschopnost a mohli si najít místo odpovídající jejich představám. Agentury pomáhají při hledání pracovního místa, poskytují služby podporovaného zaměstnávání, pořádají rekvalifikační kurzy a poskytují potenciálním zaměstnavatelům informace o specifických podmínkách komunikace*

s lidmi se sluchovým postižením.“ (Souralová, 2010, s. 18) Mezi tyto organizace patří například Tichý svět, o.p.s., ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, o.s., Český klub ohluchlých, Centrum dětského sluchu Tamtam, o.p.s (dříve FRPSP, o.s.) a Česká unie neslyšících. Osoby se sluchovým postižením mohou při hledání práce využít také služby internetových portálů Práce pro ZP a Neslyším, pracují. Další organizace se zaměřují na různé zájmové oblasti (sport, moderní informační technologie apod.) a poskytují řadu dalších služeb – *„například tlumočnické služby, zajišťují titulkování televizních pořadů a filmů, pořádají vzdělávací akce ve formě kurzů a seminářů, provozují poradenský servis v oblasti psychologické, sociální a právní, organizují kurzy sociální rehabilitace, rekondice, psychorehabilitace atd. Podílejí se také na televizních pořadech jako je Televizní klub neslyšících a Zprávách v českém znakovém jazyce a vydávají odbornou literaturu a časopisy.*“ (Souralová, 2010, s. 19)

Tichý svět

Obecně prospěšná společnost *Tichý svět* vznikla v roce 2006 původně jako Agentura pro neslyšící (APPN). Důvodem jejího založení byl *„neuspokojivý stav životní úrovně neslyšících občanů České republiky a jejich nízké šance získat pracovní uplatnění, které by odpovídalo jejich vzdělání, schopnostem a chuti pracovat.*“ (Tichý svět, 2015) Hlavním cílem organizace je zvýšení kvality života neslyšících a také rovnoprávné postavení neslyšících zejména na trhu práce a ve vzdělávání. Prostřednictvím nabízených služeb se organizace snaží odstraňovat komunikační a kulturní bariéry a zakořeněné předsudky o komunitě neslyšících ve slyšící společnosti. *Tichý svět* poskytuje neslyšícím služby sociální rehabilitace (podporované zaměstnávání, krátkodobé profesní poradenství a intervenci a tranzitní program pro žáky a absolventy škol), odborné sociální a právní poradenství a tlumočnické služby, včetně online tlumočnické služby nonstop). Není problém zajistit také tlumočení hudby a divadelních představení do znakového jazyka nebo tlumočnických workshopů a seminářů.

Klienty organizace jsou nejen lidé se sluchovým postižením a lidé s kombinovaným postižením, ale také jejich rodinní příslušníci, zaměstnavatelé a odborní pracovníci (např. z úřadů práce, poraden, apod.).

Tichý svět realizuje různé projekty, které pomáhají neslyšícím vyjít z izolace. Jedná se například o projekt *Tichá kavárna*, dále pracovní portál *Neslyším, pracuji* či projekt *Tiché zprávy*.

Služby organizace mají celorepublikovou působnost a pobočky organizace fungují v Praze, Hradci Králové, Kladně, Ústí nad Labem, Českých Budějovicích, Liberci a Plzni.

Uskutečněné projekty organizací Tichý svět

Na konci roku 2011 byla v Praze otevřena *Tichá kavárna*, ve které zákazníci obsluhují neslyšící zaměstnanci. Většina slyšící společnosti si neumí představit, že by se neslyšící mohli uplatnit i v pracovním oboru, jako je pohostinství. *Tichá kavárna* je ideálním místem, kde neslyšící mohou využít své schopnosti a dovednosti a dokázat především slyšící většině, že to jde. *Tichá kavárna* je unikátní místo, kde si neslyšící mohou objednat občerstvení ve svém vlastním mateřském jazyce (český znakový jazyk) a zároveň jsou prostory kavárny využívány pro realizaci výstav neslyšících umělců a konání kulturních a vzdělávacích akcí pro neslyšící, při kterých se setkávají neslyšící se slyšícími zákazníky kavárny.

Tichá kavárna si za cíl klade „přibližovat slyšící veřejnosti svět neslyšících, jejich kulturu a znakový jazyk díky každodennímu setkávání neslyšících a slyšících návštěvníků kavárny.“ (Tichá kavárna, 2015) Projekt *Tiché kavárny* se ukazuje jako velmi úspěšný, jako ukazatel toho může být i získání 1. ceny v roce 2014 v anketě Nejlepší na Osmičce v kategorii kavárna/cukrárna.

Internetový projekt *Tiché zprávy* poskytuje neslyšícím informace týkající se různých oblastí života neslyšících, včetně např. nabídky volných pracovních míst. Všechny informace jsou poskytovány v českém znakovém jazyce, tedy v mateřském jazyce českých neslyšících. Jedná se o velmi aktuální webový portál, na kterém pravidelně přibývají nová videa s aktualitami v českém znakovém jazyce z domova i ze světa, ze sportu, nechybí ani pozvánky na konané akce, zajímavé jsou také rozhovory s neslyšícími osobnostmi. Velkou částí týmu, který zajišťuje provoz *Tichých zpráv*, jsou neslyšící. (Tiché zprávy, 2015)

Dalším významným projektem je výše zmíněný pracovní portál *Neslyším, pracuji*, který byl zprovozněn na začátku roku 2015. Jedná se o portál pracovních příležitostí pro osoby se sluchovým postižením. Portál je určený jak pro samotné osoby se sluchovým postižením, které hledají práci, tak pro zaměstnavatele, kteří naopak práci pro osoby se sluchovým postižením nabízejí.

Uchazeči o zaměstnání se na webovém portále mohou dozvědět mnoho užitečných informací. K dispozici je například přehled nejčastějších pracovních pozic pro osoby se sluchovým postižením, který je rozdělen podle oblastí pracovního uplatnění (např. Vzdělávání, pedagogická a sociální oblast; IT a elektronická komunikace, Stavebnictví, Elektrotechnika a další). V každé oblasti jsou uvedeny vhodné pracovní pozice, popis pracovní činnosti a potřebná kvalifikace. Tyto informace jsou zároveň k dispozici v českém znakovém jazyce.

Osoby se sluchovým postižením na portálu získají přehled o aktuálně volných pracovních pozic, mohou odpovídat na pracovní nabídky a mohou se podívat na katalog zaměstnavatelů (momentálně je v databázi 44 různých firem). Uchazečům o zaměstnání je k dispozici pracovní konzultant, který jim poradí, kde mohou hledat práci a pomůže jim domluvit pracovní pohovor. Pracovní konzultant poskytuje pracovní asistenci také v prvních dnech nástupu do nového zaměstnání, především proto, aby pomohl překonat případné komunikační bariéry mezi zaměstnancem se sluchovým postižením a ostatními zaměstnanci. (Neslyším, pracuji, 2015)

Organizace *Tichý svět* v soutěži **Firma roku** každoročně oceňuje společnosti, které zaměstnávají osoby se sluchovým postižením. Kromě ocenění je cílem soutěže motivovat další zaměstnavatele. Ocenění Firma roku 2014 získala Masarykova Univerzita za vstřícný přístup k neslyšícím pracovníkům. Masarykova Univerzita v roce 2014 zaměstnávala 7 interních a více než 20 externích pracovníků se sluchovým postižením. V minulých letech se vítězi staly například Základní škola Chabařovice (2013), Alza.cz, a.s. (2012), která neslyšící zaměstnává od roku 2008 a od začátku spolupráce Alza.cz s Tichým světem jich společnost zaměstnala přes 30, a firma Mövenpick Hotel Prague (2011). (Firma roku, 2015)

Centrum dětského sluchu Tamtam, o.p.s.

Centrum dětského sluchu Tamtam, o.p.s. vzniklo v roce 2013 transformací z Federace rodičů a přátel sluchově postižených, o.s. (FRPSP). Toto občanské sdružení vzniklo již v roce 1990 a rodinám se sluchově postiženými dětmi poskytuje komplexní služby.

V letech 2010-2014 probíhaly dva velké projekty zaměřené na pracovní uplatnění osob se sluchovým postižením.

V letech 2010-2012 se uskutečnil projekt *Regionální redakční centra pro neslyšící*, a v letech 2012-2014 byl realizován projekt *Smysluplné pracovní uplatnění osob se sluchovým postižením*.

Cílem projektu ***Regionální redakční centra pro neslyšící*** bylo vytvoření pracovních míst na pozice redaktorů pro 13 osob s těžkým sluchovým postižením. O vstup do projektu

se ucházelo 48 sluchově postižených osob, na základě vstupního pohovoru bylo vybráno 30 osob a 24 z nich získalo certifikát vzdělávání. 13 vybraným nejlepším účastníkům vzdělávání bylo nabídnuto pracovní místo redaktora. (Centrum dětského sluchu Tamtam, 2015)

Projekt ***Smysluplné pracovní uplatnění osob se sluchovým postižením*** byl realizován v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Hlavním cílem projektu bylo pomoci alespoň 25 osobám s těžkým sluchovým postižením bez praxe nebo s malou praxí „*získat sebejistotu a dovednosti potřebné pro sebevědomý vstup na trh práce a 11 z nich umístit na takové pracovní pozice, které odpovídají jejich intelektu a dovednostem.*“ (Centrum dětského sluchu Tamtam, 2015). Cílovou skupinou pro tento projekt byly osoby s těžkým sluchovým postižením z celé České republiky (kromě Prahy) – absolventi středních i vysokých škol, kteří se v praxi setkávají s překážkami kvůli svému zdravotnímu znevýhodnění. Výstupem projektu bylo vytvoření 11 pracovních míst na pozicích regionálních manažerů a regionálních redaktorů/pracovníků regionálních informačních centrem.

Cílem těchto projektů mj. bylo, aby pracovníci svou redakční a informační činností odstraňovali bariéry mezi slyšícími a neslyšícími. (Centrum dětského sluchu Tamtam, 2015)

Kromě výše uvedených projektů, které se zaměřují přímo na osoby se sluchovým postižením, existují v České republice také projekty, které v sobě propojují světy lidí s různými druhy postižení. Tyto projekty přispívají k pracovnímu uplatnění a podporují participaci všech zúčastněných na životě v naší společnosti. Jedna skupina osob s postižením rozvíjí v projektu své schopnosti, aby jimi pomohla jiné skupině osob s postižením (Procházková, 2014, s. 116).

Projekt ***Profesní přednosti nevidomých*** propojil svět lidí se zrakovým postižením a lidí se sluchovým postižením. Projekt realizovala firma *Transkript online* spolu s partnery Českou unií neslyšících a občanským sdružením *Tyflodrom*. Cílem projektu bylo vyškolit nevidomé přepisovatele mluvené řeči. Po ukončení projektu získali 2 absolventi zaměstnání u *Transkriptu online* na pozicích online přepisovatelů. (Transkript online, 2015)

Druhým projektem, který propojil dva světy, byl projekt ***Cesta k zaměstnání***, jehož realizátorem byl Svaz tělesně postižených v České republice, o.s. Cílem projektu bylo vyškolit tlumočníky znakového jazyka z řad lidí s tělesným postižením. (Projekt Cesta k zaměstnání, 2015)

Osoby se sluchovým postižením se tedy mohou zúčastnit některého z výše popsaných projektů, ale svojí odbornou kvalifikaci mohou také zvyšovat navštěvováním různých kurzů a přednášek, které pořádá velké množství organizací.

5 Pracovní uplatnění sluchově postižených absolventů vysokých škol

5.1 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zmapovat současnou situaci absolventů vysokých škol se sluchovým postižením na trhu práce.

Mezi dílčí cíle výzkumného šetření patřilo například zjistit, jaké vysokoškolské obory vystudovali a proč, s jakými překážkami se setkávali při studiu na vysoké škole, a jaké podpůrné služby při studiu na vysoké škole využívali.

Další dílčí cíle byly zaměřeny na oblast zaměstnávání absolventů vysokých škol se sluchovým postižením – především na to, jak absolventi postupovali při hledání práce, zda se jim podařilo získat práci ve vystudovaném oboru a s jakými překážkami se setkávají v současném zaměstnání.

5.2 Předpoklady výzkumného šetření

Na základě výše uvedených dílčích cílů byly stanoveny následující předpoklady:

1. Předpokládáme, že většina studentů se sluchovým postižením studuje na vysoké škole obory určené primárně pro studenty se sluchovým postižením.
2. Předpokládáme, že se většina studentů se sluchovým postižením při studiu na vysoké škole setkává nejvíce s překážkami v komunikaci.
3. Předpokládáme, že většina studentů se sluchovým postižením při studiu na vysoké škole využívá z podpůrných služeb nejvíce tlumočnické služby.
4. Předpokládáme, že vysokoškolští absolventi se sluchovým postižením využívají při hledání práce organizace poskytující podporu sluchově postiženým ve větší míře než Úřad práce.
5. Předpokládáme, že většina absolventů vysoké školy se sluchovým postižením uplatňuje kvalifikaci získanou vysokoškolským studiem ve svém zaměstnání.
6. Předpokládáme, že většina vysokoškolských absolventů se sluchovým postižením se v zaměstnání setkává nejvíce s překážkami v komunikaci.

5.3 Metodologie výzkumného šetření

Na základě stanovených cílů a předpokladů byla použita výzkumná metoda dotazníku.

Podle Gavory (2000, s. 99) je dotazník „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*.“ Přestože dotazník bývá obvykle použit v rámci kvantitativního výzkumu pro hromadné získávání údajů, v našem případě byl zvolen vzhledem ke specifické cílové skupině respondentů (absolventi vysokých škol se sluchovým postižením).

Dotazník se skládá z 24 otázek.

V dotazníku bylo použito 12 uzavřených otázek (č. 1, 2, 3, 5, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 22), kdy respondent označuje vhodnou odpověď z daných možností. V sedmi případech bylo použito polouzavřených otázek (č. 8, 9, 10, 12, 14, 20, 21), ve kterých je kromě nabízených odpovědí poskytnuta také otevřená možnost: *jiné – prosím uveďte*. Posledním typem použitých otázek v dotazníku bylo pět otevřených otázek (č. 4, 6, 7, 23, 24), které dávají respondentům větší volnost v odpovědi a jejichž cílem bylo zjistit názory dotazovaných (Gavora, 2000, s. 102-104).

Prvních 7 otázek se týkalo faktografických údajů – pohlaví, věk, stupeň sluchového postižení, rok ukončení vysoké školy, nejvyšší dosažené vzdělání, absolvovaná vysoká škola a studijní obor, současné zaměstnání. Další části dotazníku byly zaměřeny na průběh studia na vysoké škole a na proces získávání práce, poslední část dotazníku zkoumala situaci respondentů v současném zaměstnání.

Dotazník byl zcela anonymní.

5.3.1 Cílová skupina respondentů

Cílová skupina respondentů byla zvolena záměrným výběrem, který se podle Gavory „*uskutečňuje na základě určení relevantních znaků, tj. těch znaků základního souboru, které jsou důležité pro dané zkoumání*.“ (Gavora, 2000, s. 64)

V našem případě se jednalo o absolventy vysokých škol se sluchovým postižením.

5.3.2 Popis sběru dat

Výzkumné šetření probíhalo od dubna 2015 do konce června 2015. Sběr dat se uskutečnil rozesláním emailu jednotlivým organizacím, střediskům podpory při vysokých školách a jednotlivcům s odkazem na dotazník, který byl umístěn na webovém portálu Vyplňto.cz.

Získávání vhodných respondentů předcházela analýza webových stránek organizací, které mají souvislost s problematikou sluchového postižení.

Další místem, kam byly dotazníky rozeslány, byla poradenská střediska pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami, která působí při vysokých školách. Z těchto středisek byla ale návratnost minimální, pravděpodobně vzhledem k tomu, že střediska často nevedou evidenci absolventů se sluchovým postižením.

Odkaz na dotazník byl také zveřejněn na webovém portálu Ruce.cz, kde byl zobrazen přibližně 100 uživateli. Návratnost ale byla minimální – podle serveru Vyplňto.cz pouze 4,4 %. Druhým webovým portálem, kde byl dotazník uveřejněn, byl portál Kochlear.cz, kde byl zobrazen rovněž přibližně 100 uživateli. I v tomto případě byla návratnost dotazníku minimální (4,4%).

Ukázalo se, že největší návratnost byla při rozeslání dotazníků přímo konkrétním absolventům vysoké školy se sluchovým postižením. Získávání kontaktů tímto způsobem je ale velmi časově náročné. Pro získání potřebných kontaktů byla provedena analýza webových stránek organizací a spolků, které poskytují služby osobám se sluchovým postižením, ale i slyšící veřejnosti. Jednalo se například o tyto organizace: Tichý svět, Agentura profesního poradenství, Česká unie neslyšících, organizace neslyšících, které pořádají kurzy českého znakového jazyka (Pevnost – České centrum znakového jazyka, o.s., Trojrozměr – Brněnské centrum českého znakového jazyka, o.s.), divadlo Neslyším a další.

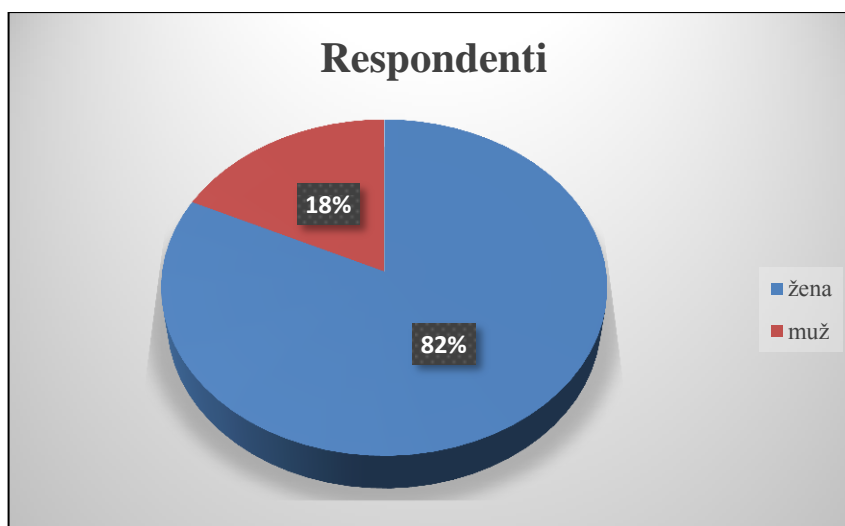
Dotazník vyplnilo 28 vysokoškolských absolventů se sluchovým postižením. Celkovou návratnost, kterou definuje Gavora (2000, s. 107) jako poměr počtu odeslaných dotazníků k počtu vyplněných a vrácených dotazníků, není možné vzhledem ke způsobu distribuce (dotazník uveřejněný na webovém portále) stanovit.

5.4 Analýza výzkumného šetření

První část dotazníku zjišťovala faktografické údaje respondentů (otázky č. 1-7).

Otázka č. 1. Dotazováno složení respondentů podle pohlaví

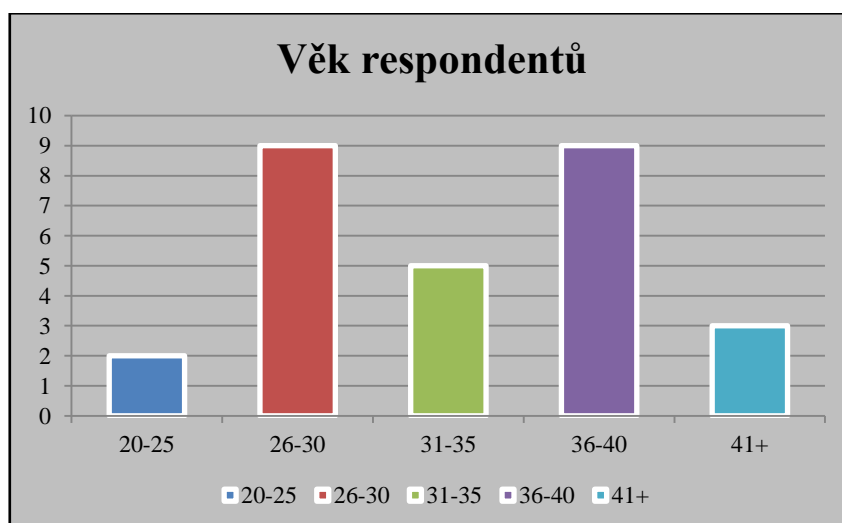
Dotazník vyplnilo 23 žen (82%) a pouze 5 mužů (18%).

graf č. 1 Genderové složení respondentů

Otázka č. 2. Dotazováno věkové složení respondentů

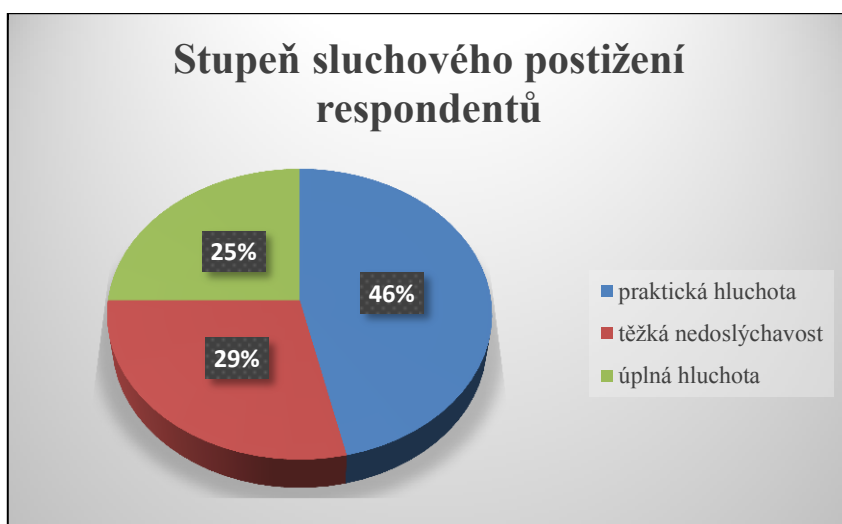
Nejvíce respondentů tvořili absolventi vysoké školy v rozmezí 26-30 let (9) a ve věku 36-40 let (9). Následovalo 5 respondentů ve věku 31-35. Nejmenší zastoupení měli absolventi ve věku 41 + (3) a ve věku 20-25 (2).

graf č. 2 Věk respondentů

Otázka č. 3. Dotazován stupeň sluchového postižení respondentů

Co se týče stupně sluchového postižení, ukázalo se, že všichni respondenti mají těžké sluchové postižení. Konkrétně 46% respondentů má praktickou hluchotu, 29% těžkou nedoslýchavost a 25% úplnou hluchotu.

graf č. 3 Sluchové postižení respondentů

Otázka č. 4. Dotazován rok ukončení studia na vysoké škole

Nejvíce respondentů (4) absolvovalo vysokou školu v roce 2007. Dotazovaní absolvovali vysokou školu již od roku 1996 až do roku 2015. Přesné počty absolventů v jednotlivých letech jsou znázorněny v grafu č. 4.

graf č. 4 Rok absolvování vysoké školy

Otázka č. 5. Dotazováno nejvyšší dosažené vzdělání

Z celkového počtu respondentů získalo magisterské vzdělání 50% (14), bakalářské 46% (13) a jeden získal titul PhD. V této otázce nás zajímalo pouze nejvyšší dosažené vzdělání, je tedy možné, že někteří respondenti pokračují ve vysokoškolském studiu v magisterských či doktorských programech.

graf č. 5 Nejvyšší dosažené vzdělání

Otázka č. 6. Dotazován studijní obor respondentů a příslušná vysoká škola

V této otázce nás zajímala absolvovaná vysoká škola a studijní obor. Ukázalo se, že pro některé respondenty byla pravděpodobně tato otázka nejasná, nebo jim nepřišlo důležité uvádět oba údaje. Některé odpovědi tak nelze zařadit, například: „několik škol“, „sociální práce“, „pedagogická fakulta“. Pro lepší ilustraci uvádíme tabulku a graf, kde je zobrazeno, které vysoké školy respondenti absolvovali.

Absolvovaná VŠ	Počet respondentů
Karlova univerzita v Praze	7
Masarykova univerzita v Brně	6
Univerzita Palackého v Olomouci	5
Univerzita Hradec Králové	2
Česká zemědělská univerzita v Praze	1
Vysoká škola ekonomická v Praze	1
JAMU	3
Nepřesné údaje	3

tabulka č. 3 Absolvovaná vysoká škola

Co se týče oborů, byla v nich velká rozmanitost, proto z vystudovaných oborů vyjmenujeme výčtem pouze několik z nich. Absolvované obory, které se v odpovědích vyskytovaly nejčastěji: Speciální pedagogika (6), Čeština v komunikaci neslyšících (4), Výchovná dramatika neslyšících (3), Aplikovaná tělesná výchova (2).

graf č. 6 Absolvovaná vysoká škola

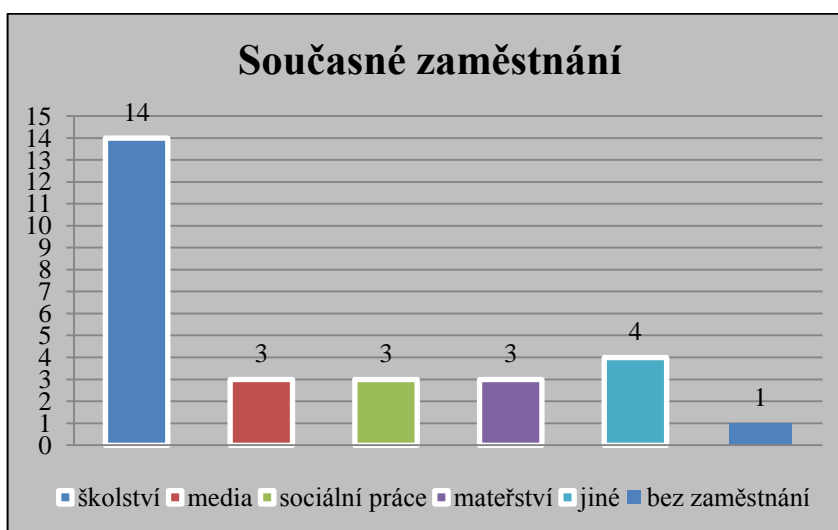
Otázka č. 7. Dotazováno současné zaměstnání respondentů

Jak je vidět na níže zobrazeném grafu, vysokoškolská absolventi se sluchovým postižením nalézají pracovní uplatnění převážně ve speciálním školství, kde mohou předat získané zkušenosti další generaci studentů se sluchovým postižením a na svých pracovních pozicích představují jazykový a osobnostní vzor.

Na otázku, jaké mají v současné době zaměstnání, uvedlo 14 respondentů (50%) pracovní pozici v oblasti školství (např. asistent pedagoga, pedagog, učitelka v mateřské škole, zástupce ředitelky pro střední školu a odborný učitel, odborný pracovník na vysoké škole, koordinátor centra pro sluchově postižené na vysoké škole, lektor znakového jazyka). Práci v sociální oblasti vykonávají 3 respondenti (sociální pracovníce, sociální a pedagogický pracovník u rodin se sluchovým postižením), 3 ženy ze zkoumaného vzorku jsou v současné době na mateřské dovolené, a 2 z nich uvedly předchozí práci „tlumočnice“, učitelka na střední škole pro sluchově postižené“. Třem vysokoškolským absolventům se sluchovým postižením se podařilo najít pracovní uplatnění jako editoři a moderátoři Tichých zpráv či jako editoři v České televizi.

Další respondenti (4) pracují v různých zaměstnáních, například jako „lékař“, „technik telemedicínského zařízení“, „korektor a překladatel“, „v Národní technické knihovně“.

Pouze jeden respondent uvedl, že je v současné době nezaměstnaný a práci si hledá.

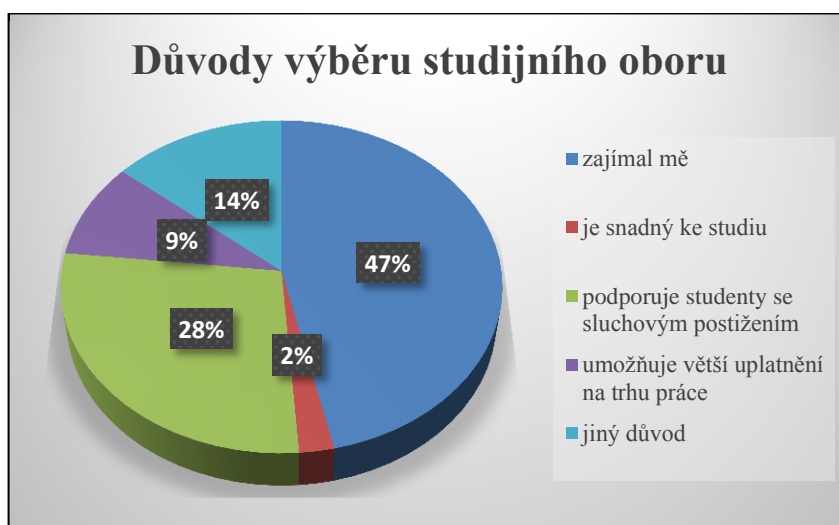
graf č. 7 Současné zaměstnání respondentů podle hlavních oborů

Dále následovaly 3 otázky, které se zaměřily na průběh studia na vysoké škole (č. 8 – 10).

Otázka č. 8. Dotazován důvod výběru studijního oboru

Na tuto otázku měli respondenti k dispozici 5 různých odpovědí a měli možnost zvolit více než jednu možnost. Jako nejčastější důvod volby studijního oboru uváděli, že si ho zvolili, protože je zajímavý. Tento důvod uvedlo celých 47%, což může být na jednu stranu překvapující vzhledem k jejich sluchovému handicapu, na druhou stranu je velice pozitivní, že se studenti se sluchovým postižením zajímají o nejrůznější obory a jdou za svým cílem (viz odpovědi na otázku č. 6). Jako další důvod nejčastěji uváděli skutečnost, že daný obor podporuje studenty se sluchovým postižením (28%). K této odpovědi jedna z dotazovaných napsala poznámku: *„Podporuje studenty se sluchovým postižením – ale ne obor jako takový, spíše ta univerzita podporuje studenty se sluchovým postižením, takže jsem chtěla na MU a pak jsem si vybírala obor, který by mě zajímal.“*

Svůj studijní obor s představou, že by absolvováním tohoto oboru získali větší uplatnění na trhu práce, si zvolilo zanedbatelné procento respondentů (9%), a to navíc vždy v kombinaci s dalším důvodem (*zajímá mě, podporuje studenty se sluchovým postižením*). Respondenti ve 14% případů využili možnost odpovědi *jiný důvod – prosím, uveďte*. Mezi uváděnými důvody se objevilo například: *„dostala jsem práci v oboru“*, *„kombinace vícero pragmatických důvodů i nerozumu“*, *„talent“*.

graf č. 8 Důvod výběru studijního oboru

Otázky č. 9. a č. 10. výzkumného šetření se již týkaly průběhu studia na vysoké škole.

Otázka č. 9. Dotazovány případné překážky respondentů během studia

V této otázce, stejně jako u předchozí otázky, měli respondenti možnost zvolit více odpovědí. Oproti výsledkům u otázky č. 8. byly výsledky této otázky poměrně vyrovnané, jak je vidět na grafu č. 9.

Jak bylo uvedeno ve třetí kapitole teoretické části, studenti se sluchovým postižením jsou při získávání vysokoškolského vzdělání ohroženou skupinou a při studiu se často setkávají s nejrůznějšími překážkami, především v oblasti komunikace. Proto bylo cílem této otázky zjistit, jak to vidí sami vysokoškolští absolventi se sluchovým postižením.

Oproti předpokladu, že studenti budou mít problémy v komunikaci, bylo tímto výzkumným šetřením zjištěno, že jako největší překážku vnímali „*nedostatečné navázání sociálních vztahů se spolužáky*“, což se objevilo u 20% odpovědí. Následovaly čtyři překážky, které v odpovědích měly velmi podobné procentuální zastoupení: „*komunikační bariéra se spolužáky*“ a „*velká náročnost učiva*“ (16%), „*nedostatečná komunikace s učiteli*“ (15%), „*nedostatečná vstřícnost ze strany vyučujících*“ (13%).

Pět respondentů (9%) během svého vysokoškolského studia nezaznamenalo žádné větší překážky, které by stály za zmínku. Jako odpovědi *jiné překážky* uváděli především ti respondenti, kteří vysokou školu studovali v době, kdy ještě nefungovala střediska podpory při vysokých školách v takové míře a kvalitě jako dnes. Možnost *jiné* zvolilo 6 respondentů (11%) a ze získaných odpovědí uvádíme například: „*obtížné získávání materiálů a učiva, služby pro studenty s handicapem nebyly rozvinuté, člověk vše získával od spolužáků a přepisoval*“ (VŠ absolvována v r. 2001), „*centrum nemělo zapisovatele*“ (VŠ absolvována v r. 2007), „*byli jsme první skupina, takže takoví pokusní králíci*“ (VŠ absolvována v r. 2008).

graf č. 9 Překážky během vysokoškolského studia

Právě pro zlepšení podmínek studia na vysoké škole působí střediska podpory pro studenty se speciálně vzdělávacími potřebami. Na využívání služeb těchto středisek byla zaměřena následující otázka.

Otázka č. 10. Dotazováno, jak byly využívány služby pro studenty se speciálními potřebami

Předpokládáme, že během vysokoškolského studia studenti se sluchovým postižením využili více než jednu konkrétní službu, proto bylo opět možné zvolit více odpovědí – všechny služby, které během studia využili.

Ukázalo se, že studenti se sluchovým postižením nejčastěji využívali zapisovatelské (22%) a tlumočnické služby (20%), což je pochopitelné, vzhledem k tomu, že výuka na vysoké škole probíhá především v mluvené řeči, tedy v jiném komunikačním kódu, než používají studenti se sluchovým postižením. Poměrně nečekaně 8 respondentů (což je 29% z celkového počtu respondentů) zodpovědělo, že během vysokoškolského studia nevyužilo žádné služby podpurných středisek. Po důkladnější analýze se ale ukázalo, že nejčastější důvod této odpovědi byl ten, že v té době takové služby nebyly dostupné (jednalo se o absolventy VŠ v r. 1996, 2000, 2001, 2007), dalším důvodem mohlo být, že se v některých případech jednalo o absolventy oboru Čeština v komunikaci neslyšících, kde je například přítomnost tlumočnicka znakového jazyka na každé přednášce samozřejmostí. Z analýzy této otázky také vyplývá, že 71% služby střediska podpory využilo.

graf č. 10 Využívání služeb pro studenty se speciálními potřebami

Otázky č. 11 až 17 se týkaly problematiky hledání práce.

Otázka č. 11. Dotazováno pracovní uplatnění absolventa

Cílem otázky č. 11 bylo zjistit, zda se respondentům po absolvování vysoké školy podařilo uplatnit se ve vystudovaném oboru. Výrazná většina - 75% dotázaných se domnívá, že ano, 25% odpovědělo, že nikoli.

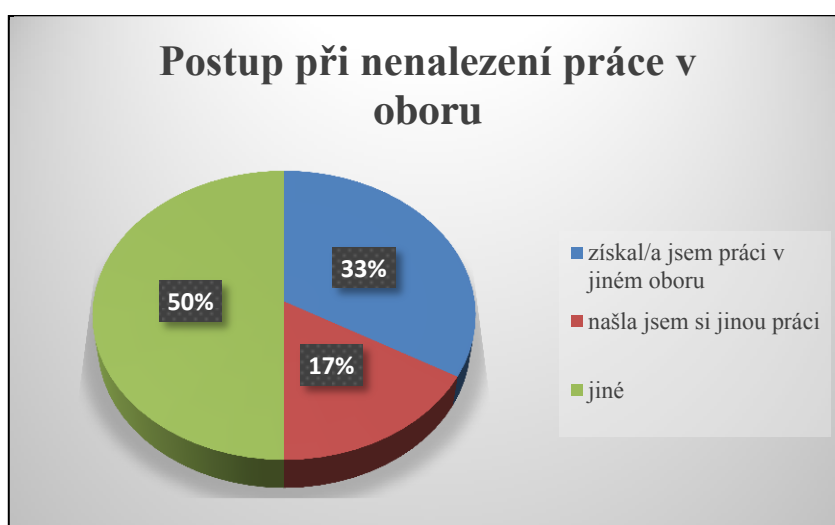

graf č. 11 Pracovní uplatnění absolventa

Otázka č. 12. Dotazováno, jak respondent postupoval v případě, že nenalezl práci ve svém oboru

Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří na předchozí otázku odpověděli: „ne, nezískal jsem místo ve vystudovaném oboru“.

Ze 7 respondentů 4 získali práci v jiném oboru a 3 využili odpověď *jiné* („práci v podobném oboru jsem našla už před ukončením školy, zatím si hledám práci, ale je to obtížnější, vzhledem k tomu, že ještě stále studuji“).

graf č. 12 Postup hledání práce mimo obor

Otázka č. 13. Dotazována doba nalezení práce v oboru

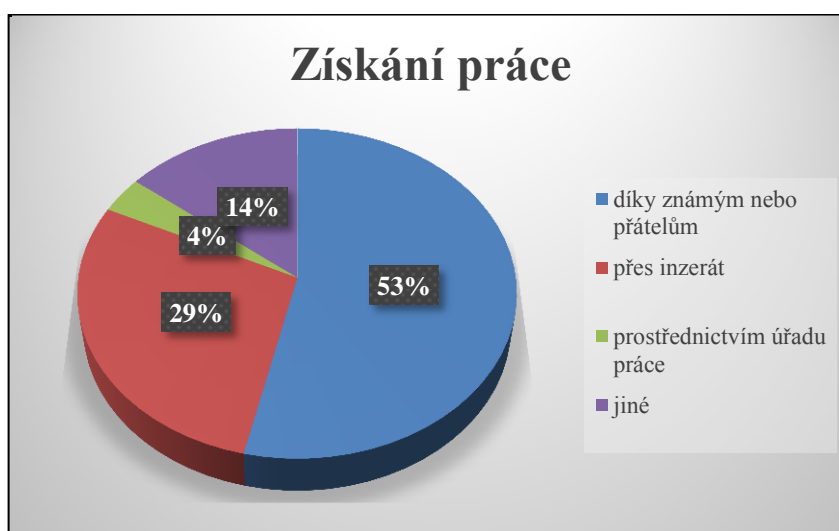
Na tuto otázku už odpovídali všichni respondenti. Stejně jako u intaktní většiny, je čas důležitým faktorem při úspěšném nalezení vhodné práce i u vysokoškolských absolventů se sluchovým postižením. Práci ve vystudovaném oboru získalo 72% respondentů již během prvních šesti měsíců, 14% respondentů hledalo práci více než 12 měsíců, a stejné procento respondentů práci ve vystudovaném oboru dosud nezískalo.

graf č. 13 Doba potřebná k získání práce v oboru

Otázka č. 14. Dotazován postup při hledání a získání práce

Cílem této otázky bylo zjistit, jak vysokoškolští absolventi se sluchovým postižením postupují při hledání práce. Zajímalo nás, zda využívají organizace, které svou činnost zaměřují přímo na podporu při hledání pracovního uplatnění, či zda práci získávají přes své známé a přátele. Jak je vidět na následujícím grafu, stejně jako u intaktní populace, převažuje získání práce díky přátelům (53%), 29% respondentů získalo práci přes inzerát, 14% uvedlo *jiné* (např. „*hned během studia*“), a z 28 respondentů pouze jeden získal pracovní místo prostřednictvím Úřadu práce. Služby agentury Tichý svět nevyužil nikdo z dotazovaných.

graf č. 14 Postup při hledání práce

Otázka č. 15 Dotazováno, zda respondent využil tlumočnických služeb při hledání práce

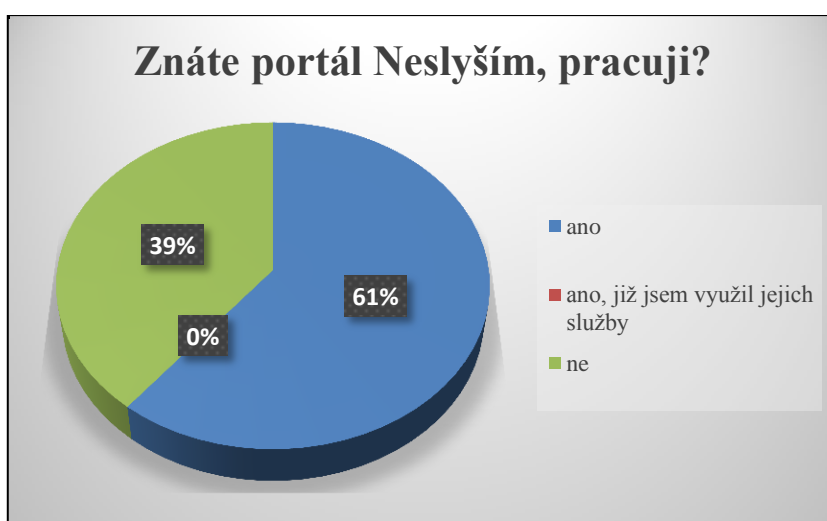
Při hledání práce tlumočnické služby využilo pouze 11% dotázaných vysokoškolských absolventů se sluchovým postižením. Je otázkou, proč 89% respondentů nemělo potřebu použít tlumočnické služby při získávání práce. Nabízí se odpověď, že na rozdíl od vysokoškolského studia, kde se student se sluchovým postižením setkává se slyšící většinou, při hledání práce využívá kontakty svých přátel a známých (viz výsledek otázky č. 14), kteří budou z největší pravděpodobnosti také sluchově postižení. Vzhledem k výsledku otázky č. 7. (obor současného zaměstnání) se dá předpokládat, že tlumočnické služby nemuseli využít z toho důvodu, že práci hledali v oborech, kde působí zaměstnavatelé a zaměstnanci se sluchovým postižením a kde tedy nenaráží na již několikrát zmiňovanou komunikační bariéru.

graf č. 15 Využití tlumočnických služeb

Otázka č. 16. Dotazováno, zda je respondent informován o novém profesním portálu

Informovanost o existenci portálu Neslyším, pracuji mezi respondenty je 61%, ale nikdo z nich ho zatím nevyužil. Možným důvodem může být teprve nedávný vznik portálu (rok 2015) a také malá nabídka pracovních pozic pro vysokoškolské absolventy se sluchovým postižením.

graf č. 16 Portál Neslyším, pracuji

Otázka č. 17. Dotazováno, zda se respondent setkával s nepochopením zaměstnavatele vzhledem ke svému handicapu

Pouze 29% respondentů uvedlo, že se při hledání práce setkal s nepochopením zaměstnavatele vzhledem ke svému handicapu. Důvody, proč 71% takovou negativní zkušenost nemělo, mohou opět souviset s výsledky otázek č. 7. a č. 14.

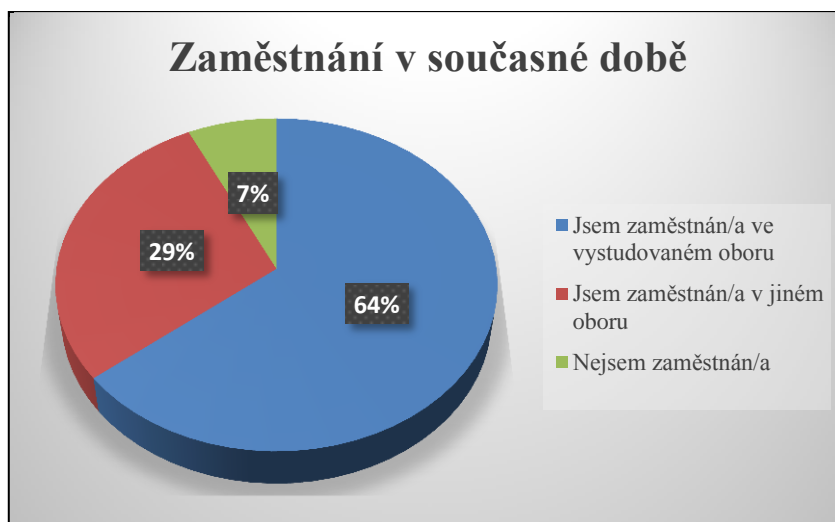

graf č. 17 Sociální citění zaměstnavatele

Další otázky dotazníku se zabývaly již současným zaměstnáním.

Otázka č. 18. Dotazováno, zda respondent je v současné době zaměstnán

Převážná část respondentů (64%) odpověděla, že je zaměstnána ve vystudovaném oboru, 29% respondentů je zaměstnáno v jiném oboru a 7% je v současné době bez práce. Pokud respondenti odpověděli, že jsou v současné době bez práce, pokračovali v dotazníku až otázkou č. 22.

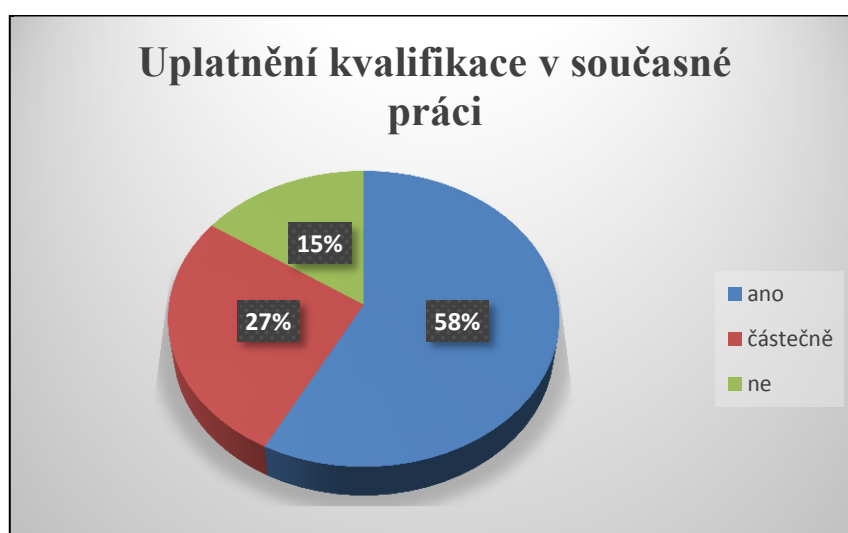

graf č. 18 Zaměstnání v současné době

Otázky č. 19-21 se týkaly respondentů, kteří na otázku č. 18 odpověděli kladně – *jsou zaměstnáni*; otázky se týkaly jejich práce, a zjišťování, s jakými překážkami se ve své práci setkávají.

Otázka č. 19. Dotazováno, zda respondent může uplatnit získanou kvalifikaci v současném zaměstnání

Cílem této otázky bylo zjistit, zda si respondenti myslí, že v současném zaměstnání uplatňují kvalifikaci získanou vysokoškolským vzděláním. Současně zaměstnaných 58% respondentů si myslí, že kvalifikaci uplatňuje, 27% částečně a 15% neuplatňuje.

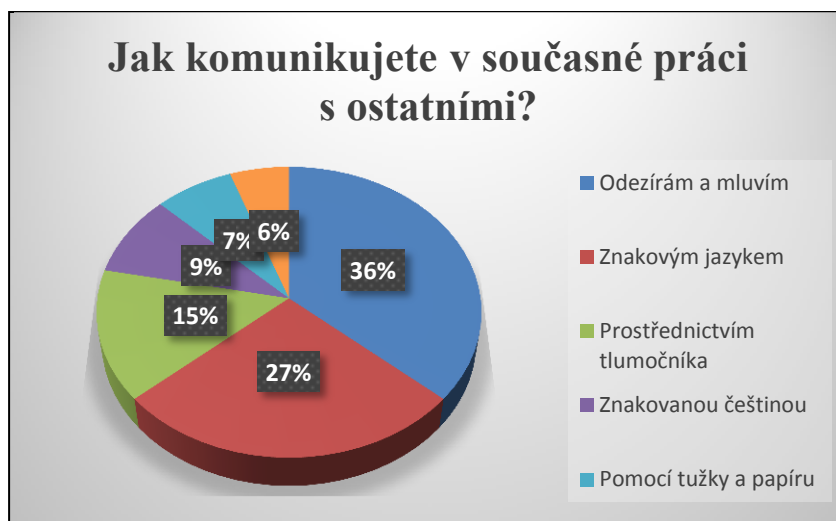

graf č. 19 Uplatnění kvalifikace

Otázka č. 20. Byl dotazován způsob současné komunikace respondentů

Tato otázka zjišťovala, jakými způsoby respondenti komunikují v současném zaměstnání. Na výběr měli několik předem definovaných možností a mohli zvolit více způsobů komunikace.

Jako nejčastější způsob komunikace zvolili respondenti „odezírám a mluvím“ (36%) a „znakovým jazykem“ (27%). Tlumočnicka při komunikaci v zaměstnání používá 15% respondentů. Někteří respondenti uvedli pouze jeden komunikační systém, někteří uvedli hned několik a používají je v závislosti na tom, s kým zrovna komunikují.

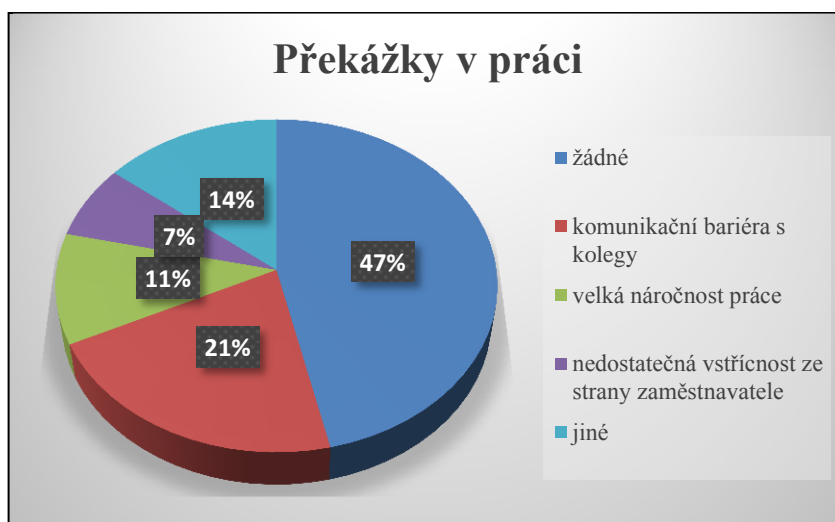

graf č. 20 Komunikace

Otázka č. 21. Dotazovány překážky v práci

Cílem otázky č. 21 bylo zjistit, zda a s jakými překážkami se vysokoškolští absolventi se sluchovým postižením setkávají ve své práci. Téměř polovina respondentů (47%) uvádí, že se v práci s překážkami neseťává. Tento výsledek může souviset s výsledky otázek

č. 7 a č. 14. (tj. zaměstnání v komunitě neslyšících). Stejně jako jsme předpokládali, že se studenti vysoké školy se sluchovým postižením mohou setkávat s překážkami v komunikaci, předpokládáme, že i v zaměstnání mohou narážet na komunikační bariéru. Tuto možnost zvolilo ale pouze 21% respondentů.

graf č. 21 Překážky v práci

Na poslední tři otázky dotazníku (č. 22-24) již opět odpovídali všichni respondenti a zajímal nás jejich názor na důležitost vystudování vysoké školy a jaké rady by dali ostatním absolventům vysoké školy se sluchovým postižením, kteří hledají práci.

Otázka č. 22. Dotazováno, zda se respondent domnívá, že absolvování vysoké školy zlepší jeho pracovní uplatnění

Většina (50% spíše ano, 39% ano) respondentů se díky svým zkušenostem domnívá, že je výhodné vystudovat vysokou školu a mít tak lepší pracovní uplatnění na trhu práce.

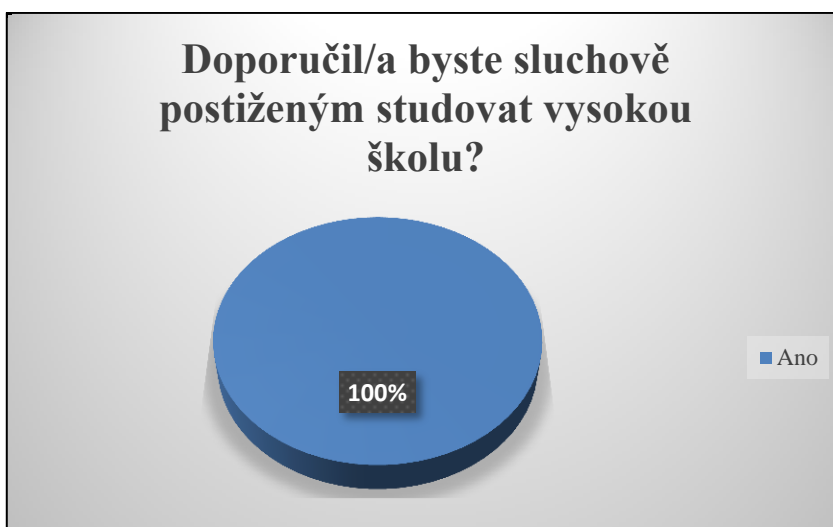

graf č. 22 Zvýšení kvalifikace

Otázka č. 23. Dotazováno, zda by respondent doporučil studovat vysokou školu dalším sluchově postiženým

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti „ano“. Uváděli různé důvody, které ale nebyly jednotné a proto není možné je analyzovat pomocí grafu či tabulky. Pro představu uvádíme alespoň některé důvody pro absolvování vysoké školy:

- „I pro sluchově postižené se to vyplatí, získají nové dovednosti.“
- „Současná krize s hledáním zaměstnání nesouvisí tolik s handicapem (i když to hraje velkou roli při ucházení se o práci), ale s přesycením pracovního trhu množstvím absolventů. Stále se při hledání práce zaměstnavatelé dívají na tituly apod., takže to hraje velkou roli, i to má vliv na výslednou výši výdělku.“
- „Pokud je sluchově postižený inteligentní a chce pracovat s hlavou, tak ano. Jinak to nemá smysl.“
- „Určitě ano, pak ostatní budou více vážit, že neslyšící dokážou se vzdělávat a také získá více informací a zkušeností. Pomůže to k budoucnosti.“

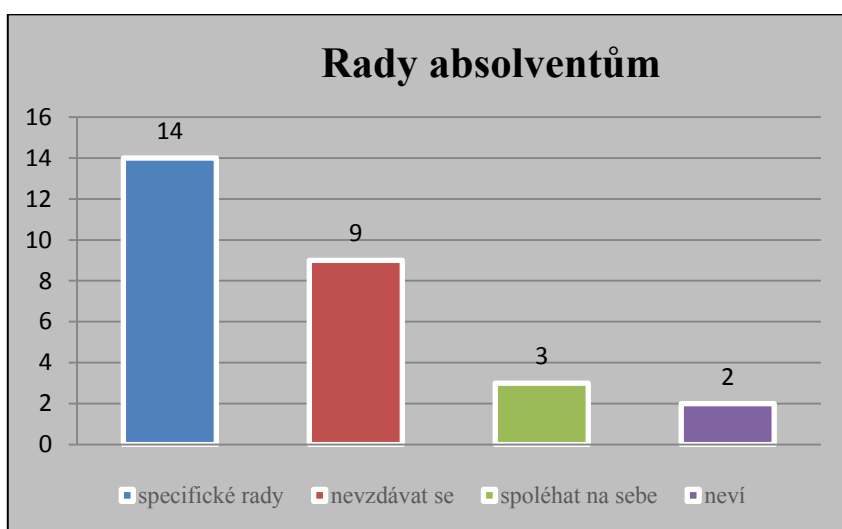

graf č. 23 Doporučení

Otázka č. 24. Dotazováno, co by respondent poradil budoucím absolventům vysoké školy se sluchovým postižením při hledání práce

Poslední otázka dotazníku byla otevřená, respondenti mohli odpovídat zcela volně. Zajímalo nás, co by vysokoškolská absolventi se sluchovým postižením poradili budoucím absolventům při hledání zaměstnání.

Jak je vidět na grafu č. 24, respondenti se shodli na tom, že je důležité „nevzdávat se“ a „spoléhat se na sebe“.

graf č. 24 Rady dalším vysokoškolským absolventům se sluchovým postižením

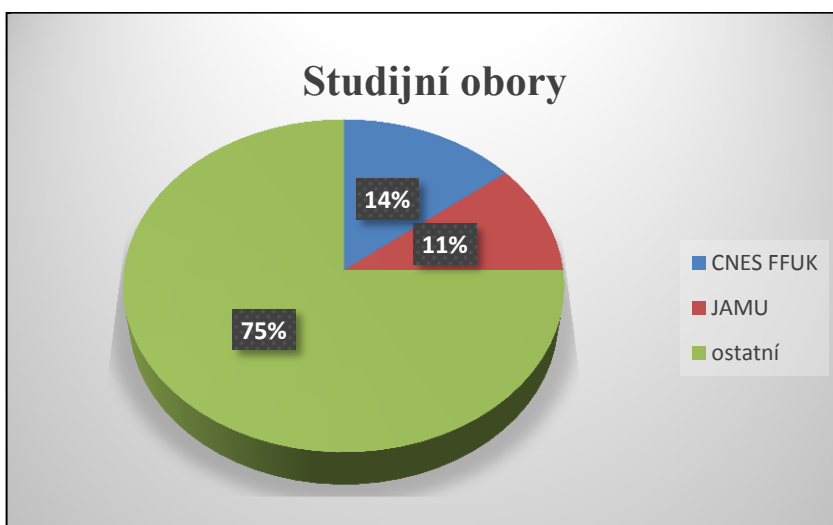
Nejvíce odpovědí byly specifické rady, ze kterých vybíráme pro pestrost názorů následující:

- „Aby dělali, co je baví, a na základě toho studovali a šli za svým cílem. Nevzdávat to hned na začátku.“
- „Aby už během studia našli kontakty k práci a nenechávali až po studiu... A když už, tak ať sami hledají a přitom dělali nějaké dobrovolné práce a tím pak ukážou ostatním, jak moc šikovní jsou a zviditelní se.“
- „Je ideální, když má budoucí zaměstnavatel již nějaké zkušenosti se SP, a nebojí se toho, také možnost využití již zmíněného portálu, nebát se a zkusit to.“
- „Nepsat do životopisu, že je neslyšící, ale jít přímo na pohovor.“

- „Při pohovoru se nebát, dát najevo, když něčemu nerozumí. Myslím, že i snaha o oboustranné porozumění se cení. Já osobně jsem vždy radši, když okolí ví, že mám tento handicap a postupně se naučí, kdy rozumím a co potřebuji. Vždy je dobré problémům předcházet, ušetří se nedorozuměním a trapasům.“
- „Trpělivost, využit tlumočnické služby a poptat po známých.“

5.5 Vyhodnocení předpokladů

Předpoklad č. 1. - většina studentů se sluchovým postižením studuje na vysoké škole obory určené primárně pro studenty se sluchovým postižením, **nemůžeme potvrdit**. V dotazníku se jednalo o otázku č. 6. (absolvovaná vysoká škola a studijní obor). Na níže uvedeném grafu je vidět, že obory určené primárně pro studenty sluchovým postižením absolvovalo pouze 25% respondentů.

graf č. 25 Zvolené studijní obory

Předpoklad č. 2 - většina studentů se sluchovým postižením se při studiu na vysoké škole setkává nejvíce s překážkami v komunikaci, **můžeme částečně potvrdit**. Platnost tohoto předpokladu zjišťovala otázka č. 9. Největší procentuální zastoupení měla sice odpověď „nedostatečné navázání sociálních vztahů se spolužáky“ (20%), pokud se ale zaměříme přímo na komunikaci, vyjde nám, že 31% respondentů se setkala

s překážkami v komunikaci (ať už to byla komunikační bariéra se spolužáky – 16%, anebo nedostatečná komunikace s učiteli – 15%).

Předpoklad č. 3 - většina studentů se sluchovým postižením při studiu na vysoké škole využívá z podpůrných služeb nejvíce tlumočnické služby, **můžeme částečně potvrdit**. Tlumočnické služby (20%) patřily spolu se zapisovatelskými službami (22%) k nejvíce používaným během vysokoškolského studia. Přehled využívaných služeb je znázorněn v grafu č. 10.

Předpoklad č. 4 - vysokoškolští absolventi se sluchovým postižením využívají při hledání práce organizace poskytující podporu sluchově postiženým ve větší míře než úřad práce, **nemůžeme potvrdit**. Z analýzy otázky č. 14 vyplývá, že výše zmíněné organizace při hledání práce nevyužil žádný respondent. Úřad práce využil pouze jeden z 28 respondentů. Více než polovina respondentů (53%) si našla práci přes své známé.

Předpoklad č. 5 - většina absolventů vysoké školy se sluchovým postižením uplatňuje kvalifikaci získanou vysokoškolským studiem ve svém zaměstnání, **můžeme potvrdit**. Celkem 85% respondentů souhlasí, že v současném zaměstnání uplatňuje kvalifikaci, kterou získali absolvováním vysoké školy (viz graf u otázky č. 19.).

Předpoklad č. 6 - většina vysokoškolských absolventů se sluchovým postižením se v zaměstnání setkává nejvíce s překážkami v komunikaci, **můžeme částečně potvrdit**. Ale oproti předpokladu, kdy jsme očekávali, že se téměř každý respondent setká s nějakou překážkou v zaměstnání, zejména v komunikaci, téměř polovina respondentů (47%)

na otázku č. 21. odpověděla, že se v současné práci s žádnými překážkami neseťkává.

Pokud pak respondenti jmenovali překážky v práci, tak téměř polovina z nich uvedla právě komunikační bariéru. To činí 21% ze všech dotazovaných. Jako další bariéra byla zmiňována velká náročnost práce (11%), což může být podmíněno nedostatečnou komunikací na pracovišti. Můžeme se domnívat, že ti respondenti, kteří pracují v neslyšící komunitě, nepocítují/nevnímají žádné překážky v práci, ale ti respondenti, kteří našli své uplatnění mezi intaktní většinou, se stále setkávají s nějakými překážkami, zejména komunikačními.

6 Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala terciárním vzděláváním sluchově postižených osob a možnostmi pracovního uplatnění absolventů vysokých škol se sluchovým postižením.

V teoretické části byla nejprve představena problematika sluchového postižení s ohledem na stupeň postižení a možnosti komunikace osob se sluchovým postižením. Dále byly popsány možnosti terciárního vzdělávání osob se sluchovým postižením v České republice a jejich podpora ze strany vysokých škol. Poslední kapitola teoretické části se věnovala zaměstnávání osob se sluchovým postižením a organizacím, které poskytují podporu v této oblasti.

V praktické části bylo metodologicky popsáno a analyzováno výzkumné šetření provedené mezi absolventy vysokých škol se sluchovým postižením.

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zmapovat současné postavení absolventů vysokých škol se sluchovým postižením na trhu práce. V rámci výzkumného šetření vyplnilo dotazník 28 absolventů vysokých škol se sluchovým postižením. Na základě výzkumného šetření bylo zjištěno, že

- většina respondentů studovala obory, které nejsou primárně určeny pro studenty se sluchovým postižením,
- nejčastějšími překážkami při studiu na vysoké škole byly pro respondenty nedostatečné navázání sociálních vztahů se spolužáky a komunikační bariéra se spolužáky,
- z podpůrných služeb nabízených středisky podpory studentů vysokých škol se speciálně vzdělávacími potřebami respondenti nejvíce používali tlumočnické a zapisovatelské služby,
- při hledání práce využila většina respondentů osobní kontakty (spíše než organizace zaměřené na podporu zaměstnávání osob se sluchovým postižením nebo úřad práce),
- většina respondentů uplatňuje kvalifikaci získanou studiem na vysoké škole ve svém zaměstnání,
- téměř polovina respondentů se neseťká s překážkami v zaměstnání.

Z výzkumného šetření také vyplynulo, že sami absolventi vysokých škol se sluchovým postižením považují studium na vysoké škole za důležitou hodnotu, která jim umožňuje lepší pracovní uplatnění, a doporučují studium dalším zájemcům se sluchovým postižením.

Předkládaná bakalářská práce by mohla sloužit jako zpětná vazba střediskům podpory studentů se speciálně vzdělávacími potřebami při vysokých školách.

Přínosem by mohla být také organizacím, které poskytují podporu osobám se sluchovým postižením při získávání práce.

V neposlední řadě by výsledky výzkumného řešení mohly povzbudit další studenty se sluchovým postižením, kteří uvažují o studiu na vysoké škole a nejsou si jisti, zda by během studia měli dostatečnou podporu a zda by jim absolvování vysoké školy pomohlo k lepšímu uplatnění na trhu práce.

Domníváme se, že tato bakalářská práce prokázala, že i pro studenta se sluchovým postižením a následně absolventa je studium na vysoké škole velmi důležitou hodnotou, pro kterou se vyplatí překonávat menší či větší překážky.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

AP3SP Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách [online]. Brno, 2015 [cit. 2015-06-10]. Dostupné z: <http://www.ap3sp.cz/>

BLAŽKOVÁ, Veronika. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 64 s. ISBN 978-80-7290-646-8.

Centrum pro dětský sluch Tamtam: Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených [online]. Praha, 2011 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://www.frpsp.cz/cs-CZ/uvod.html>

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 14. března 2006, o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů* 01.01.2007, roč. 2006, částka 37. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 111/1998 Sb. ze dne 22. dubna 1998, o vysokých školách. In: *Sbírka zákonů* 01.07.1998, roč. 1998, částka 39. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 384/2008 Sb. ze dne 23. září 2008, o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. In: *Sbírka zákonů* 20.10.2008, roč. 2008, částka 423. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004, o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů* 1.10. 2004, roč. 2004, částka 143. ISSN 1211-1244.

DIFA JAMU v Brně: Ateliér výchovné dramatiky Neslyšících [online]. Brno, 2015 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://difa.jamu.cz/obory-a-ateliery/atelier-vychovne-dramatiky-neslysicich.html>

Divadlo Neslyším [online]. 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: www.neslysim.cz

DOLEŽALOVÁ, Lenka. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 199 s. ISBN 978-80-210-5993-1.

DOLEŽALOVÁ, Lenka, HRICOVÁ, Lenka. Profesní uplatnění osob se sluchovým postižením v České republice. In FRIEDMANN, Zdeněk. *Specifika profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich pracovní uplatnění: Professional orientation of pupils with special educational needs and their job opportunities*. 1. vyd. Brno: Paido, 2012, 232 s. ISBN 978-80-7315-236-9.

DVOŘÁKOVÁ, Lucie. *Profesní uplatnění osob se sluchovým postižením v Královéhradeckém kraji* [online]. 2012 [cit. 2015-05-10]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lenka Doležalová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/366457/pedf_m/

Etický kodex. *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://www.cktjz.com/eticky-kodex>

FAJTOVÁ, Petra. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice* [online]. 2014 [cit. 2015-06-10]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lenka Doležalová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/282777/pedf_m/

Firma roku. *Tichý svět* [online]. Praha, 2014 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://www.tichyvet.cz/firma-roku-2014>

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: J. Budka, 1993, 297 s.: obr. ISBN 80-901549-0-5.

HÁDKOVÁ, Kateřina. Životní situace studentů se sluchovým postižením při studiu na vysoké škole. In KVĚTOŇOVÁ, Lea. (ed.), *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007, 94 s. ISBN 978-80-7315-141-6.

HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 159 s. ISBN 978-80-262-0084-0.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. díl. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-7216-096-6.

Informace o studiu pro bc programu. *Filozofická fakulta Karlovy univerzity v Praze: Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. Praha, 2013, 13. 11. 2014 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/uchazec/bc/studium>

KABELOVÁ, Hana. *Podpora studentů s postižením na vysoké škole* [online]. 2011 [cit. 2015-07-11]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lucie Procházková. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/181005/pedf_m/

KLUKOVÁ, Jana. *Aspirace studentů se sluchovým postižením na pracovní uplatnění* [online]. 2008 [cit. 2015-07-11]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Radka Horáková. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/79733/pedf_m/

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikační systémy sluchově postižených*. 1. vyd. Praha: Beakra, 2014, 375 s. ISBN 978-80-903863-2-7.

KRAHULCOVÁ, Beáta, Poradenská podpora vysokoškolského studenta se sluchovým postižením. In *Vysokoškolské poradenství versus vysokoškolská pedagogika: University Study Guidance as an Aspect of Tertiary Pedagogy : sborník příspěvků 1. konference s mezinárodní účastí, 29.-30. červen 2009*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2009, 290 s. ISBN 978-80-213-2007-9.

KUKLOVÁ, Veronika. *Speciálně pedagogická podpora vysokoškolského studia studentů se specifickými vzdělávacími potřebami*. 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. Katedra psychologie a speciální pedagogiky.

LEJSKA, Mojmír. *Poruchy verbální komunikace a foniatry*. Brno: Paido, 2003. ISBN 9788073150389.

LIŠKOVÁ, Monika. *Problematika pracovního uplatnění sluchově postižených v Mladé Boleslavi a okolí* [online]. 2008 [cit. 2015-07-13]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Radka Horáková. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/110198/pedf_b/.

MACUROVÁ, Alena. *Poznáváme český znakový jazyk I*. Speciální pedagogika 11, č. 2., s. 69-75, 2001. ISSN 1211-2720.

MŠMT ČR. *Analýza současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/analyza-soucasne-situace-studentu-se-specifickymi-naroky-na>

Neslyším, pracuji [online]. Praha, 2014 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <https://www.neslysimpracuji.cz/>

Opatření rektora. *Univerzita Karlova: Sluchová postižení* [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-678.html>

OPATŘILOVÁ, Dagmar a Dana ZÁMEČNÍKOVÁ. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 132 s. ISBN 80-210-3718-0.

OPATŘILOVÁ, Dagmar a Lucie PROCHÁZKOVÁ. *Předprofesní a profesní příprava jedinců se zdravotním postižením*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 159 s. ISBN 978-80-210-5536-0.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006, 404 s. ISBN 80-7315-120-0.

PODIVÍNOVÁ, Klára. *Možnosti pracovního uplatnění těžce sluchově postižených občanů v České republice*. 2007. Magisterská práce. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta. Katedra Psychosociálních věd a etiky. Vedoucí práce prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Poradna pro studenty s handicapem. *Katedra speciální pedagogiky* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-06-11]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/ksppg/poradna-pro-studenty-s-handicapem>

POTMĚŠIL, Miloň. *Student se speciálními potřebami na VŠ: příručka pro akademické pracovníky TUL*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, 54 s. ISBN 978-80-7494-050-7.

Práce pro zdravotně postižené [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: <http://www.praceprozp.cz/>

Profil absolventa. *Filozofická fakulta Karlovy univerzity v Praze* [online]. Praha, 2015, 15. ledna 2015 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/obor/profil-absolventa>

PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Možnosti pracovního uplatnění lidí s postižením - současné trendy v České republice a v zahraničí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 195 s. ISBN 978-80-210-7607-5.

PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSD, 2009, 170 s. ISBN 978-80-7392-094-4.

Profesní přednosti nevidomých. *Transkript* [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.transkript.cz/index.php/projekty/profesni-prednosti-nevidomych>

Regionální redakční centra pro neslyšící. *Centrum pro dětský sluch Tamtam* [online]. Praha, 2011 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://frpsp.cz/cs-CZ/projekty/regionalni-redakcni-centra-pro-neslysici.html>

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 94 s. ISBN 978-80-7435-098-6.

SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, Petra a Lenka OKROUHLÍKOVÁ. *Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk ; Lexikografie : slovníky českého znakového*

jazyka. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 215 s. ISBN 978-80-87153-91-8.

Smysluplné pracovní uplatnění osob se sluchovým postižením. *Centrum pro dětský sluch Tamtam* [online]. Praha, 2011 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://frpsp.cz/cs-CZ/projekty/smysluplne-pracovni-uplatneni-osob-se-sluchovym-postizenim.html>

SOLDÁNOVÁ, Martina. *Profesní uplatnění osob se sluchovým postižením* [online]. 2015 [cit. 2015-07-10]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Pavla Pitnerová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/371847/pedf_m/

SOURALOVÁ, Eva. *Základy surdopedie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 56 s. ISBN 978-80-244-2619-8.

Statistiky nezaměstnanosti. *MPSV* [online]. Praha, 2011 [cit. 2015-06-12]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>

Studenti se specifickými nároky. *Katedra speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity* [online]. Brno, 2010 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/?p=studenti-se-specifickymi-naroky>

SVOBODOVÁ, Alena. *Pracovní uplatnění sluchově postižených*. 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Kateřina Hádková, Ph.D.

ŠLAPÁK, Ivo a Pavla FLORIÁNOVÁ. *Kapitoly z otorhinolaryngologie a foniatrie*. Brno: Paido, 1999, 85 s. ISBN 80-85931-67-2.

Teiresiás: Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky [online]. Brno, 2015 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://www.teiresias.muni.cz/>

Tichá kavárna [online]. Praha, 2014 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://www.tichakavarna.cz/>

Tiché zprávy [online]. Praha, 2014 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://www.tichezpravy.cz/>

Tichý svět [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.tichyvet.cz/>

Veřejné vysoké školy. *MŠMT* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-07-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/verejne-vysoke-skoly-4>

VITÁSKOVÁ, Kateřina a kol. *Zefektivnění studia a profesního uplatnění handicapovaných studentů na vysokých školách*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 89 s. Účelové publikace (Univerzita Palackého). ISBN 80-244-0621-7.

ZAHUMENSKÁ, Jitka, DINGOVÁ, Nad'a a HORÁKOVÁ, Radka. *Specifika tlumočení ve vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ©2008. 157 s. ISBN 978-80-87153-56-7.

ZEZULKOVÁ, Eva et al. *Studenti se specifickými vzdělávacími potřebami na vysoké škole*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. [99] s. ISBN 978-80-7464-276-0. Dostupné z <http://projekty.osu.cz/svp/studijni/studenti-se-SVP.pdf>

8 Seznam příloh

Příloha č. 1 Dotazník

Příloha č. 2 Seznam vysokoškolských center podpory pro uchazeče a studenty se
specifickými potřebami

Příloha č. 3 Etický kodex tlumočnicka

Příloha č. 1 - Dotazník

Dobrý den,

jsem studentkou speciální pedagogiky na Univerzitě Karlově v Praze a prosím o vyplnění následujícího dotazníku, který bude součástí mé bakalářské práce.

Cílem je zjistit, jaké jsou možnosti sluchově postižených absolventů vysokých škol při uplatnění na trhu práce v oboru, který vystudovali – jaký je jejich postup při hledání pracovního místa, jaké instituce při tom využívají, jaká je úloha státu, Úřadu práce a neziskových organizací.

Děkuji za Vaši ochotu a Váš čas!

Kristýna Náhlá

1) Jste

- a) muž
- b) žena

2) Věk

- a) 20-25
- b) 26-30
- c) 31-35
- d) 36-40
- e) 41+

3) Stupeň sluchového postižení

- a) lehká nedoslýchavost
- b) středně těžká nedoslýchavost
- c) těžká nedoslýchavost
- d) praktická hluchota
- e) úplná hluchota

- 4) Rok ukončení vysoké školy
- 5) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- a) bc.
 - b) Mgr.
 - c) PhD

6) Absolvovaná vysoká škola a studijní obor

7) Vaše současné zaměstnání

8) Proč jste si vybral/a váš studijní obor?

Zvolte alespoň jednu možnost

- a) zajímal mě
- b) je snadný ke studiu
- c) podporuje studenty se sluchovým postižením
- d) umožňuje větší uplatnění na trhu práce
- e) jiný důvod – prosím uveďte _____

9) S jakými překážkami jste se setkal/a během studia na VŠ?

Zvolte alespoň jednu možnost

- a) nedostatečná komunikace s učiteli
- b) nedostatečná vstřícnost ze strany vyučujících
- c) komunikační bariéra se spolužáky
- d) nedostatečné navázání sociálních vztahů se spolužáky
- e) velká náročnost učiva
- f) žádné
- g) jiné – prosím uveďte _____

10) Jaké služby střediska pro studenty se speciálními potřebami jste využil/a? (např. na MU v Brně Teiresiás, na UK v Praze Kancelář pro studenty se speciálními potřebami) – *zaškrtněte prosím všechny služby, které jste využil/a*

- a) asistence při studiu
- b) tlumočnické služby
- c) přepisovatelské služby
- d) zapisovatelské služby
- e) časová kompenzace při plnění studijních povinností a kontrol studia
- f) individuální výuka
- g) technické zpřístupnění výuky (FM systémy, indukční smyčky apod.) a studijní literatury

- h) žádné
- i) jiné – prosím uveďte _____

11) Získal/a jste po ukončení studia pracovní místo v oboru, který jste studoval/a?

- a) ano – prosím, pokračujte otázkou č. 13, vynechte otázku 12
- b) ne – prosím, pokračujte otázkou 12

12) Jak jste postupoval/a, když jste nenašel/a místo ve Vašem oboru? *Zakroužkujte prosím všechny možnosti, které o Vás platí*

- a) získal/a jsem práci v jiném oboru
- b) absolvoval/a jsem další vzdělání/rekvalifikaci
- c) hledal/a jsem dál práci ve svém oboru
- d) jiné – prosím uveďte _____

13) Jak dlouho Vám trvalo, než jste získal/a pracovní místo v oboru, který jste studoval/a?

- a) 1-6 měsíců
- b) 7-12 měsíců
- c) více než 12 měsíců
- d) pracovní místo ve vystudovaném oboru jsem dosud nezískal/a

14) Jak jste práci získal/a?

- a) přes inzerát
- b) díky známým nebo přátelům
- c) prostřednictvím Úřadu práce
- d) s pomocí agentury Tichý svět (dříve APPN Agentura pro neslyšící)
- e) jinak – prosím uveďte _____

15) Využil/a jste při hledání práce tlumočnické služby? (kontakt s Úřadem práce, agentury, pohovory)

- a) ano
- b) ne

16) Víte o novém portálu pracovních příležitostí pro neslyšící – Neslyším, pracuji?

- a) ano
- b) ano, již jsem využil jejich služby
- c) ne

17) Setkal/a jste se při hledání pracovního místa ve svém oboru s nepochopením zaměstnavatele vzhledem ke svému handicapu?

- a) ano
- b) ne

18) Jste v současné době zaměstnaný/á?

- a) jsem zaměstnán/a ve vystudovaném oboru
- b) jsem zaměstnán/a v jiném oboru
- c) nejsem zaměstnán/a

19) Uplatňujete v současné práci svou kvalifikaci získanou vysokoškolským studiem?

- a) ano
- b) částečně
- c) ne

20) Jak komunikujete v současné práci s ostatními?

- a) prostřednictvím tlumočnicka
- b) znakovým jazykem
- c) znakovanou češtinou
- d) odezírám a mluvím
- e) pomocí tužky a papíru
- f) jinak – prosím uveďte _____

21) S jakými překážkami se setkáváte při vaší práci?

Zvolte alespoň jednu možnost

- a) nedostatečná vstřícnost ze strany zaměstnavatele
- b) komunikační bariéra s kolegy
- c) velká náročnost práce
- d) žádné
- e) jiné – prosím uveďte _____

22) Myslíte si, že díky absolvování vysoké školy máte lepší pracovní uplatnění?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

23) Doporučil/a byste sluchově postiženým studovat vysokou školu? Ano / ne (proč?)

24) Co byste poradil/a dalším sluchově postiženým absolventům vysoké školy, když si budou hledat práci?

Příloha č. 2 Vysokoškolská centra podpory pro uchazeče a studenty se specifickými potřebami

Akademická porada APUPA, Univerzita Pardubice

www.upce.cz *(na webových stránkách probíhá v současné době aktualizace)*

Akademická poradna, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

<http://www.utb.cz/struktura/o-poradne>

Akademická poradna a centrum podpory, Technická univerzita v Liberci

<http://apc.tul.cz/akademicka-poradna/poradenstvi-pro-studenty-se-specialnimi-potrebami/>

Centrum podpory studentů se specifickými potřebami, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

<http://www.jcu.cz/student/centrum-ssp>

Centrum podpory studentům se specifickými potřebami, Univerzita Palackého v Olomouci

<http://cph.upol.cz/>

Centrum pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami, Slezská univerzita v Opavě

<http://www.slu.cz/slu/cz/poradenska-centra>

ELSA – Středisko pro podporu studentů se specifickými potřebami, ČVUT v Praze

<http://www.elsa.cvut.cz/>

Informační a poradenské centrum, Západočeská univerzita v Plzni

<http://www.zcu.cz/pracoviste/ipc/>

Kancelář pro studenty se speciálními potřebami, Karlova univerzita v Praze

<http://ipsc.cuni.cz/IPSC-138.html>

Laboratoř Carolina – Centrum podpory studia zrakově postižených, Karlova univerzita v Praze <http://carolina.mff.cuni.cz/>

Poradenské centrum Přes bloky, VUT v Brně

<http://www.presbloky.cz/>

Poradenské středisko pro studenty se speciálními potřebami, Česká zemědělská univerzita v Praze

<http://www.ivp.czu.cz/cs/?i=2546&r=2904>

Pyramida – Centrum podpory studentům se specifickými potřebami, Ostravská univerzita

<http://pyramida.osu.cz/>

Slunečnice – Centrum pro studenty se specifickými nároky, Fakulta elektrotechniky a informatiky na Vysoké škole báňské – TU v Ostravě

<http://slunecnice-fei.vsb.cz/>

Slunečnice – Centrum pro studenty se specifickými nároky, Ekonomická fakulta Vysoké školy báňské – TU v Ostravě

<http://slunecnice-ekf.vsb.cz/>

Středisko handicapovaných studentů, Vysoká škola ekonomická v Praze

<http://shs.vse.cz/shs/>

Teiresiás – Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, Masarykova univerzita v Brně

<http://www.teiresias.muni.cz/>

Univerzitní centrum podpory pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami, UJEP v Ústí nad Labem

<http://www.ujep.cz/cz/podle-uzivatele/pro-uchazece/univerzita-bez-barier.html>

Příloha č. 3 Etický kodex tlumočnicka

Tlumočnick znakového jazyka se řídí kodexem tlumočnicka, který sestavila Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. V etickém kodexu jsou vyjmenované základní povinnosti a práva tlumočnicků. (ČKTZJ, online)

- Tlumočnick je osoba, která v rámci své profese převádí za úplatu smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je prostředníkem mezi dvěma osobami, které by se bez něj nedorozuměly. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.
- Tlumočnick přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem a kvalifikaci. Tlumočnick je povinen se na tlumočení řádně a včas připravit. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce.
- Tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv situaci, v jejímž rámci tlumočí.
- Tlumočnick je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení a přípravy na ně, včetně identity svých klientů.
- Tlumočnick nezaujímá k tlumočené situaci ani ke klientům osobní postoje a nehodnotí je.
- Tlumočnick neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst a smýšlení.
- Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj nevhodných pracovních podmínek nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a mohl tak poškodit některou ze zúčastněných osob včetně sebe.
- Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese v případech, že má podezření na aktivity, které jsou v konfliktu se zákonem nebo porušují lidská práva.
- Tlumočnick sleduje vývoj své profese u nás i ve světě, vzdělává se a soustavně zvyšuje svou profesionální úroveň.
- Tlumočnick spolupracuje s ostatními kolegy při prosazování a obhajobě společných profesních zájmů.
- Tlumočnick dbá na to, aby nepoškodil svým jednáním dobré jméno svého kolegy, Komory nebo tlumočnické profese.
- Tlumočnick zná Etický kodex Komory a dodržuje ho.